

Aldaketa. Lana. Demokrazia. Alternatibak

Si tú cambias, el mundo cambia

EUSKARA ETA LAN
MUNDUA. BADA
ETORKIZUNIK! >3/6. ORR

POR UN SISTEMA
DE CUIDADOS
PÚBLICO Y DE
CALIDAD >PAG. 32

ALDA:
IPARRALDEN
ALDAKETA
ABIAN DA >42. ORR

Miguel Ángel Llamas 'Pitu'
eta Amaia Merino,

Non dago Mikel? dokumentalaren zuzendaria

**“Torturaren
galderek bizirik
diraute”**

3/6

GAIA

Euskaraldia
Euskara eta lan mundua:
bada etorkizunik!

14

ELKARRIZKETA

Andy Robinson:
“Preveo nuevos
estallidos sociales
en América Latina”

42

GAIA

ALDA mugimendua
jaio da: **Aldaketa
abian da Iparralden**

24

ELKARRIZKETA

Irene Paredes,
futbolaria:
“Gizonezkoen taldeko
exijentzia bera dugu”

ALDAKo ahotsa Editoriala	03
Iban Zaldúa	04
Euskaraldia.....	06
Entrevista Andy Robinson	14
ALDAko irakurleak	21
ErALDATzen	22
Irene Paredes	24
17 noviembre: los sectores de cuidados van a la huelga	32
June Fernández.....	34
Reportaje en torno al documental Non dago Mikel?	36
Reportaje sobre el movimiento ALDA, en Iparralde	42
KulturALDA	46
ALDAko Hiztegia: Aukeren berdintasuna? Noski ezetz!	47
PostALDA	48

ERREDAKZIO TALDEA

Zuzendaritza: Iván Giménez
eta Nagore Uriarte.

Koordinazioa: Nerea Ispizua.

Lantaldea: Gorka Quevedo, Gabriel
Zeberio, Lander Zabaleta, Davide Cabaleiro
eta Bixen Fernández Amezaga.

Argazkiak: ALDA eta Foku.

Ilustrazioa: IratiNKK.

Argitaratze: ELA, Euskal Sindikatua.
Barrainkua 13, Bilbao. 944 03 77 00.

www.ela.eus/alda • alda@ela.eus

Lege-gordailua: BI-425-2018

Ale kopurua: 102.000

ELA
EUSKAL SINDIKATUA

Euskara eta lan mundua: bada etorkizunik!

Azaroaren 20tik abenduaren 4ra, bigarrenenez, Euskaraldia dator, eta urtean zehar euskararen aldeko lana eta militantzia berrindartuko dugu. Sindikatuon esparrura ekarrita, argi dago hizkuntza-eskubidea langileen eskubideen eta bermeen aldeko borrokan kokatzen dela: Euskal Herrian langile guztiek eduki beharko lukete Euskal Herriko berezko hizkuntza ezagutzeko eta ikasteko eskubidea, lan-jarduna eta lanbidea euskaraz garatzekoa, eta lan-harremanak euskaraz burutzekoa. Kapitalismoak bultzatzen duen kultura homogeneizazioari aurre egiteko modua ere badelako.

Zentzu horretan, eta krisi honen aurrean, langileok aldaketa-motorra izan behar dugu, eta horretarako, ELAk (LABekin eta Kontseiluarekin batera) proposamen zehatza plazaratzen du:

Negoiazio kolektiboaren esparruan, Confebaski eta CEN, Nafarroako Enpresaburuen Konfederazioari, proposatzen diegu 50 langiletik gorako enpresa guztietan euskara-planak garatuko direla jasotzen duen akordio interprofesionala hitzartzea.

EAEko ehun enpresatatik bakarrak du euskararen erabilera normalizatzeko prozesu eta egituraren bat garatuta. Beraz, EAEn 138.000 enpresa daude euskararen erabilera normalizatzeko inolako planik edo garapenik gabe. Hamarretik bederatzi.

Nafarroan are gehiago dira. %0,7k bakarrik dute euskara garatzeko prozesu edo egituraren bat.

Tamainari begiratuz gero, neurri txikiko enpresak dira gehienak. EAEn 2.000 batek gaintitzen dute 50 langileen langa.

Uste dugu badela garaia eremu sozioekonomikoaren euskalduntzean jauzia egiteko eta, beste gai batzuetan gertatzen den bezala, gai honetan ere enpresa guztiek gizarte erantzukizunez jokatzeko. Guztiz zilegi eta egingarria delako.

Jaurlaritzak zein Nafarroako Gobernuak ere babesa eman behar dute: besteak beste, plan horiek aurrera ateratzeko inbertsio ekonomikoak bideratuz. Are gehiago Jaurlaritza osatu berri den honetan, eta Nafarroako Gobernuak *Nafarroa Suspertu* plana abian jarri duen unean.

Oso simple esanda: gure egunerokoaren zati handi bat lanean igarotzen dugulako, eta ondorioz, gure hizkuntza-praktikak eta -eskubideak baldintzatzen dituen esparrua delako. Langile gisa, lan-harremanak euskaraz izateko eskubidea dugulako langile orok. Lan mundua euskararen normalizazioa garatzeko ezinbesteko esparrua da, eta langileen duintasuna eta eskubide guztiak bermatu ahal izateko espazioa ere bada.

Os recordamos que Landeia se ha reconvertido en una revista bimestral dirigida a la acción sindical que, en principio, está concebida para ser enviada a los delegados y delegadas. Si no lo eres y quieres seguir recibéndola en papel, solicítala en: ELA, Komunikazio bulegoa. Barrainkua 13, Bilbao o Landeia@ela.eus. Por otra parte, en nuestra web: www.ela.eus podrás descargarla la versión digital de ambas publicaciones, tanto ALDA como Landeia.

Iban Zaldia, irakaslea eta idazlea

“La educación pública, al igual que la sanidad pública, debería ser una prioridad para el nuevo gobierno: después de muchos años de tener una manga demasiado ancha con la escuela concertada, es hora de que el Gobierno empiece a ocuparse adecuadamente de su red”.

Errealismoa

Saiatuko naiz, EAJk eta PSEk osatutako gobernu berriari egingo nizkiokeen eskakizunei begira, ahalik eta errealistena izaten, adjektibo ezain horrek daukan etsipen karga guztiaz jakitun eta kontziente, beraz. Hots, berrogeita hamakoxkako herritar zaharruno eta burgestu bati dagokion bezala, ez dut planteatuko baserriak biltzea eta haiekin kolkhozak eratzea, ezta lantegi handien nazionalizazioa ere, ezta bankaren inbertsioen kontrola ere administrazioaren aldetik. Ezta, zer esanik ez, independentzia edo autodeterminazioa ere: EAera mugatuko naiz, eta jokatu dut gure gobernuak gauzak egiteko ahalmenik edukiko balu bezala, hots, Espainiaren lurralde antolaera, nazionalitateei inoizko eta inongo autonomia maila altuena ematen dien nazioen nazio etab. etab. hori benetan federala edo are konfederala izango balitz bezala (bai, IMO, covid-19aren krisiak, Legioaren ahuntza eta guzti, berretsi duen moduan).

PUBLIKOTASUNAREN DEFENTSA

Eta abiatzeko bururatzen zaidan lehentasuna publikotasunaren defentsa izango litzateke. Batzuek esango dute pandemiaren krisiak argi utzi duen kontu nagusienetako bat dela hauxe, baina nik gehituko nuke ez genuela inolako gaixotasunaren beharrik arazoaz jabetzeko, aurreko beheraldiko ekonomikoak, 2008an hasitakoak, oso argi utzi zuelako hari emandako erantzun austerizida horixe zela, etorkizunerako arazoak ereitea.

Aparatu publikoaren defentsa eta indartze horretan, zer esanik ez, osasuna lehen planoan egon beharko litzateke: ustelkeriaren susmo guztiak eta medikuntza pribatuaren enpresa-sektoretik iritsitako kudeatzaileak albo batera utzita, lehen mailako arreta berrindartu beharko litzateke, pandemiaren ondorioei aurre egiteko premiazko neurriak ondo finkatu ondoren. Horrek urte luzeetako higadurari buelta ematea ekarri beharko luke, alor hori aspaldi dagoelako gainbeheran –erabiltzaile bezala ondo dakit: medikuak egiten ari diren lan eskerga goraiapatuta ere, ez ditut pairatu behar izan telefono bitartezko iruzurrezko kontsultak gainbehera horretaz ohartzeko–.

Hezkuntza publikoak ere lehentasuna izan beharko luke gobernu berriarentzat, hala covid-19aren testuinguruak aurkezten dituen gabeziak konpontzeko orduan, nola orokorrean. Urte askotan zehar eskola kontzertatuarekin mahuka zabalegia eduki ondoren, bada ordua Jaurilaritza bere sareaz arduratzen hasteko eta haren benetako patronal bat bezala jokatzeko hasteko. Azken urteotan gure herri eta auzoetan metatutako segregazioari erabakitasunez hasi beharko litzaiok aurre egiten, behingoz: denbora aski galdu dugu jada. Unibertsitate publikoaren finantzazioaren indartzea, hots, eskailera sozialaren martxari hobekien eusten dionarena, agendan egon beharko litzateke, orobat.

Horretarako, zalantzarik ez, ogasun sendoago bat behar da, birbanaketa izpiritu berrituarekin, eta, ondorioz, zerga sistema progresiboago bat ezartzeko gai izan beharko litzatekeena, inguruko lehiak eta dumping fiskalak

Un gobierno producto de un pacto entre dos partidos de raíces democristianas y socialdemócratas debería ser capaz de asumir un programa "realista" como el que se presenta aquí, de raíces keynesianas (aunque sin caer en el fetiche del crecimiento económico continuo, y teniendo siempre en cuenta los límites que impone la globalización), y que se centraría en una apuesta por lo público, la progresividad fiscal, la inversión en I+D, las políticas sociales, el impulso a la cultura y la memoria histórica, así como en el abandono de la quimera del turismo, los macroproyectos en infraestructuras y el apoyo a la construcción de la necroEuropa.

permititzen duten neurrian behintzat. Hots, beherapen fiskalak agendatik at geratu beharko lirateke, printzipioz eta gutxienez.

Industrializazio eredu berri baten alde arraun egin beharko luke, halaber, gobernu berriak, hots, eskema ekonomiko konplexuago baten alde, zeinetan I+Gak sustapen handiagoa bereganatuko bailuke, produkzio modu ekologikoki orekatuagoen alde egingo bailitzatekeen (CO2ren isurketak murrizteak lehentasun absolutua beharko luke), eta ekarpen benetan produktiborik egiten ez duten adarrak, industria militarra esaterako, birmoldatzen eta zibilizatzen hasi beharko bailirateke behingoz. Horrekin batera turismo sektorearen bultzadarekiko obsesioa apaldu beharko litzateke, apustu eginez produktibitate eta formazio maila altuagoa eskatzen duten zerbitzuen sektore baten alde, aipatu industria berriarekin, trantsizio ekologikoarekin eta gizarte-zaintzaren alorrekin lotuagoa alegia.

ETXEBIZITZA POLITIKA BERRI BAT

Etxebizitza politika berri bat ere eskatuko nuke, ez hainbeste, edo ez halabeharrez, urte oparoetan gertatu bezala, higiezinaren parkea etengabe zabaltzera bideratuta, baizik eta EAEk jadanik eraikita daukanaren probetxua optimizatzen, etxebizitza hutsak zamatzuz, alokairuen gaineko kontrola areagotuz, eta

etxegabetez aurre eginez. Eta alor horretako ekimen herrikoiekiko (adibidez, hutsik zeuden eraikin okupatuekiko) kolaborazio politiken aukerak ikertuz, aurkakotasunezkoak baino. Alderdi sozialean ere, eta eskumenek baimentzen duten neurrian, EAEko prezioen mailara egokitutako erretiro eta bizitzeko gutxieneko errenten politika ausartagoak bultzatzeko ardura izan beharko luke gobernu berriak. Eta, hau ere eskumenen gainetikoa izan badaiteke ere, 2019an berretsi zen Immigraziorako Gizarte Itunaren ildotik, Europak bere mugetan praktikatzeko duen nekropolitikaren aurkako urrats praktikokoak emateko eskatuko nioke gobernu koalizioari. Eta egin dezala hori guztia, besteak beste, feminismo garaikideek eskaintzen duten talaiatik, alor bat zeinetan, bide batez esanda, Jaurilaritza berriak urrats sinboliko nabarmenak eman ahal izango bailituzkeen Irun eta Hondarribiko alarde matxisten auziaren konponketan laguntzeko (Emakunderen kategoria instituzionalaren jaitziera ez da, alde horretatik, seinale ona...).

KULTURAREN ALDEKO APUSTUA

Kulturaren aldeko apustua pandemiak agerian ipini duen beste premia bat da, nahiz eta sektore horren prekarizazioa (kulturgileeen 'klase ertaina' delakoaren pobretze orokorrekin) aspaldiko kontua

den, orobat. Azpiegitura handien aroa bukatutzat eman behar da, eta mikroproiektuen aldekoari ekin, edukiez betetzeko hiri eta herri mailako kultur etxe, biblioteca, antzoki, museo, areto eta bestelako esparru kultural fisikoak. Testuinguru horretan, zer esanik ez, hizkuntza gutxituan, euskaraz garatzen diren ekimenek izan beharko lukete lehentasuna (ETB1etik hasita, adibidez), eta aro digital jadanik ez horren berriaren munduekin lotutako proiektuek.

Memoria historikoaren inguruko politika aktibo bat eskatuko nioke, orobat, gobernu berriari, betiere ikuspegi pluraltasunetik abiatuta, eta zentratuta, alde batetik, Gerra Zibilaren eta frankismoaren aroan, eta, bestetik, euskal gatazka garaikidean. Bigarren horretan, zalantzarik gabe, estatu aparatuen krimenen papera azpimarratu beharko litzateke (paramilitarrenak, askotariko poliziek eragindakoak, tortura...), estatu zentralak halakoei ezikusia egiteko duen joera orekatze aldera. Baina betiere, historiaren orrialdea bizkorregi pasatzeko tentazio usu presenteeigian aurrean, ETAk eta bere inguruak gatazkan izan zuten erantzukizun nagusiaren perspektiba galdu gabe.

Planteatzen dudana, maila sozioekonomikoan, ez doa, ohartuko zinetenez, II. Mundu Gerraren ostean nagusitu zen kudeaketa keynestarraren eta ongizate estatuaren eraikuntzaren printzipioetatik harago, hazkunde etengabearen fetitxea abandonatuta, hori bai (AHTa eta antzeko azpiegitura faraonikoen alorrean atzerapauso nabarmenak eman beharko lirateke, alde horretatik), eta egungo globalizazioak ezartzen dituen erronkak eta mugak gogoan hartuta. Hots, erro historiko demokristau eta sozialistak bide dituzten gobernuo partiduek onartzeko erraz samarra izan beharko litzatekeen zerbait.

Baina ez dakit, azken batean, nahikoa errealista izaten ari naizen... [A](#)

EUSKARALDIA

Gehiago, gehiagorekin, gehiagotan

irattINK

Azaroaren 20tik abenduaren 4 arte euskaraz gehiago, gehiagorekin eta gehiagotan hitz egiteko aukera eskainiko digu Euskaraldiak. 15 egunez kontrola hartu eta rola hautatuko dugu: mingaina aktibatu edo belarriak zorrotzu. Baina aktibazioak badu etorkizunik interpelaziorik gabe? Bidegurutzean omen gaude. Hala uste dute Kike Amonarriz Gorria Euskaltzaleen Topaguneko Lehendakariak, Lorea Agirre Dorransoro Jakin aldizkariko zuzendariak eta Pello Igeregi Santamaría ELAko euskara arduradunak.

NAGORE URIARTE

“Ezin badut dantzatu, ez da nire iraultza”, zioen Emma Goldman (1869-1940) pentsalariak borroka eta plazera uztartzearen beharra aldarrikatuz. Feminismoak berreskuratu du esaldi horren esentzia baina euskalgintzak ere edan dezake iturri horretatik. Euskaraldiak laster piztuko du bozgoragailua. Ia-ia martxan da jaia. Euskaldunok ahoa bizi eta mingaina dantzan izango dugu; musika entzuteko belarriak ere prest. Ba al dago, ordea, gure gorputza eta hizkuntza astintzeko espazio nahikorik? 15 egunez euskaraz bizitzeko parada eskainiko digu Euskaraldiak, baina hamaika oztopo daude oraindik ere euskaraz egunero bizi ahal izateko. Zeintzuk dira gaur egun oraindik ere euskarak dituen erronkak?

ELAko euskara arduradun Pello Igeregi gogorarazi du frankismotik gaur egun arte bi erronka nagusi ezarri zirela: alde batetik, euskaraz

hitz egiteko debekuak gaintitzea; eta bestetik, ezagutza handitzea.

Bada, euskararen osasuna bi parametro horien bueltan neurtu dela uste du Igeregi eta horrek “nolabaiteko konplazentziara” eramán dituela herritarrak eta erakunde publikoak. “Bi helburu horiek hein handi batean bete dira: ezagutza handitu da, behintzat hezkuntza formalean, eta euskaraz hitz egiteko debekuak desagerrarazi dira. Horrek dena eginda zegoenaren sentsazioa piztu digu behintzat EAEn, Nafarroan eta Ipar Euskal Herrian errealitatea oso bestelakoa delako”.

Bere aldetik, Lorea Agirrek argi dauka azken 40 urteetan urrats handiak egin direla euskalgintzan. Orain 50 urteko hainbat hipotesi, ordea, gauzatu ez direla gogorarazi du, besteak beste, ezagutzak erabilera ekarriko zuenaren mantra.

Bidegurutzean

Amonarrizek uste du bidegurutze batean gaudela une honetan. “EAE eta Nafarroako iparraldean neurri handi batean 25-30 urte azpiko ezagutzaren unibertsalizazioa heldu gara, bere gabeziekin. Horrek adin tarte horretako gazteak lan mundura inkorporatzeko aukera

Igeregi: “Tenemos que convertir la voluntad de las empresas en obligaciones: por ejemplo, que todas las empresas cuenten con un plan de euskera”

Ezkerretik eskuinera: Pello Igeregi (ELA), Lorea Agirre (Jakin), Kike Amonarriz (Euskaltzaleon Topagunea) eta Leire Txakartegi (ELA).

berriak sortu ditu, baina orain erronka beste bat da: hurrengo 10-20 urteetan ezagutzaren unibertsalizaziora heldu den belaunaldi horrek erabileraren aldeko urrats nabarmenak ematea. Lortu ezean, hurrengo belaunaldiak ikusiko du guraso guztiak euskaraz badakitela baina ez dutela erabiltzen, eta orduan esango dute: ‘honek zertarako balio dit niri?’”

Bat datoz denak euskararen osasuna neurtzeko parametroak zaharkituta geratu direla. Izan ere, egun bada mundu osoa hankaz gora jarri duen faktore berririk: lehenik eta behin, euskararen despolitizazioa; bigarrenik, neoliberalismoak ekarritako indibidualismo bortitza; eta hirugarrenik, euskara politikoki zuzena denarekin lotzeko joera.

Euskararen (des)politizazioa

“Susmoa daukat garai batean euskararen biziraupena Euskal Herriaren biziraupenarekin lotzen zela”, dio Igeregi euskarak egun bizi duen despolitizazioaz ari denean. Gaur egun, ordea, ez dago hain argi. “Euskara bizi bada militantziagatik da, erdaraz

bizitzea euskaraz bizitzea baino askoz errazagoa baita gutako %99arentzat”.

Globalizazioak erronka berriak ekarri dituela aitortzen du Amonarrizek, azken 20 urteetan munduko hizkuntza guztiak baldintzatu dituzten aldaketak bizi ditugula gogoraraziz: aldaketa teknologikoa, ingelesaren orokortzea, migrazioa... “Eurovisionen Errusiak ingelesez kantatu zuenean neure buruari esan nion: ‘mundua aldatzen ari da!’”.

70-80. hamarkadan euskalgintzako eztabaidak elebitasun/elebakartasun terminoetan egiten zirela ekarri du gogora. “Dagoeneko ez dago ez gazte elebakarrik ez elebidunik ere, gazte eleanitzak dira gehienak, eta horrek munduarekiko eta hizkuntzekiko jarrerak aldatu ditu”.

Amonarrizen ustetan, inoizko aukera onenak ditugu norabide bat hartzeko, baina arrisku latzak ere kontrako bidetik jotzeko: bidegurutzean gaude, alegia. Gauzak horrela, bi urrats nagusi egiteko unean garela dio: hasteko, herritarren eta gizarte sektoreen kontzientziazioa eta inplikazioan sakondu, eta hemen sartzen da aipaturiko euskararen politizazioaren beharra; eta bigarrenik, botere publikoen eta eragile administratiboen inplikazioa, behar diren baliabideak eta politikak inplementatu ditzaten.

Ahalduntzetik interpelaziora

Hain zuzen, horiek biak dira Euskaraldiaren helburu nagusiak. Lehenengo edizioan norbanakoen konpromisoa, ahalduntzea eta kontzientziazioa zen erronka eta helmuga. “Batetik, kontzientziazio eta ahalduntze masiboa da

Igeregi: “Existen tres factores clave en este momento: la despolitización del euskera, el auge del individualismo impulsado por el neoliberalismo y la tendencia a unir el euskera con lo políticamente correcto”.

Amonarriz: “Nos encontramos en una encrucijada: se requiere de concienciación e implicación ciudadana, pero también de la implicación de los poderes públicos para que implanten medidas efectivas”

Euskaraldia eta horrek ekarri du jende askorentzat bere hizkuntza portaeren kontzientziazio eta problematizazioa: `euskaraz egin dezaket eta ez dut egiten`. Berrikuntza izan da Euskal Herri osoan egitea. EAEn, Nafarroan eta Iparraldean egiteak herri ikuspegia eman dio: herri bat ikusi da, zazpi probintziez osatutako herria”.

Halako ariketa kolektiboek gure eskubideez jabetzera garamatzatela txalotzen du Lore Agirrek. “Geure buruari galdera zuzena egitera behartzen gaitu: hiritar-eskubideak izateko, gure eskubide eta hautu linguistikoa non oztopatzen da? Non ezin dugu erabili? Galdera horrek balio digu jabetzeko hizkuntza gatazka bat badagoela eta horren aurrean eragiteko”.

Jakineko zuzendariaren iritziz, badago goia jo dugunaren sentsazioa. “Erresistente konformistak gara, hor gaude, baina badakigu topea jo dugula. Euskara hizkuntza ofiziala da EAEn, ados, baina ez dago modurik ofizialtasun horrek dakartzan eskubideak inori exijitzeko eremu handi batean. Ez dago berdintasun errealik, gatazka bat dago: hizkuntza hegemoniko bat dago eta bestea zapalduta dago”. Euskaraldiak horretaz jabetzeko parada ematen digula dio Agirrek, beste 200.000 lagun ari baitira norberarekin batera euskaraz.

Amonarrizek azaltzen duenez, herritarren ahalduntzeaz haratago, bigarren edizio honetan beste urrats bat egin dute antolatzaileek: entitateak, gizarte eragileak eta erakunde publikoak interpelatu dituzte, Ariguneak izeneko espazioa sortuz. Hortaz, erakunde publikoek, eragile sozialek, enpresek, kultur elkarteek... parte hartu dezakete. “Ariguneek erakunde eta enpresa bakoitza ispiluaren aurrean jartzera behartzen du: agerian geratzen da zein baliabide dituen, ea gaia nahikoa landu duen edo ez, zer perspektiba duen etorkizunerako... Lanketa hori esparru administratiboan, lan munduan... egiten ari da eta aktibazioa dakar”.

Azken ideia horri tiraka, Agirre sinetsita dago berdintasunarekin ez bezala, euskararekin ez garela oraindik gutxieneko diskurtso batera heldu. Dagoeneko inork gutxik jarriko luke zalantzan, behintzat publikoki, berdintasunaz ari garenean giza eskubideez ari garela. “Inor ez da ausartzen publikoki berdintasunaren kontra agertzera. Azaleko konpromisoa dela esan bagenezake ere, behintzat argazki horretan atera behar bat badago. Euskararekin ez gaude hor, horren azpitik gaude”.

Kontsentsua vs pribilegioak

Zoru komuna eraikitzeaz mintzo dira. “Atera dezagun euskara konfrontazio politikotik eta eraiki dezagun zoru komuna. Zoru

horrek aktibazioan eta aurrera begirako erabaki konkretuetan oinarrituta egon beharko du; aukera eman beharko du hizkuntza politika orokor indartsua lortzeko. Ezinbestekoa da euskara sestratik ateratzea eta oinarritzko kontsentsu batzuetara heltzea”; aldarrikatzen du Topaguneko zuzendariak.

Agirre bat dator desiragarria dela zoru komuna eraikitzea, baina kezka bizi du zoru hori ez ote den beti minimoetara mugatzen, are gehiago, ez ote dugun herritarrok ere onartzen gutxienekoa besterik ez dugula lortuko. “Lagarde antropologo feministak zioen feminismoan aldiro-aldiro ari garela gutxiiegatasuna negoziatzen, badakigu gutxiegi izango dela, minimotik behera; pixka bat gorago edo beherago baina beti subalternoak izango gara. Euskararekin ere gauza bera gertatzen da”.

Bere esanetan, Euskaraldiak ez du funtzionatuko 20 urtez boluntarismo hutsean oinarrituta, eta hizkuntza politiketan saltoa ematea eskatzen du. “EAEn euskara hizkuntza ofiziala bada, enpresatan arau batzuk ezarri beharko dira, obligazio batzuk euskaraz lan egiteko eskubidea bermatzeko. Berdintasun kuotak lortzeko exijentzia batzuk egon beharko dira, gizon eta emakumeen berdintasuna lortzeko auzian bezala, hizkuntzan ere. Sentsazioa daukat une honetan euskalgintza apal dagoela aldarrikapen honetan”.

Zentzu horretan, errebindikazioak lortzeko neurri zehatzak planteatu behar dira. “Euskararen alde egingo

EUSKARALDIA

Euskara eta
lan-mundua

Bada etorkizunik!

dugu, bai, baina zer eskatuko dugu, zehazki? Neurri lorgarri eta ulergarriak behar ditugu”, laburbiltzen du.

Eta neurri zehatzak adosteko, urrats ausartak eman behar direla baieztatzen du. “Desiragarria da zoru komuna izatea, kontsentsua, baina horretarako norbaitek pribilegioak utzi behar ditu, eta asko ez daude prest horretarako”. Norabide horretan, EAEko gobernua osatzen duten bi alderdiak bide horretan interpelatzea ezinbestekotzat jotzen du. “Norbaitek pribilegioak itxi behar ditu, baina egun EAEn gobernua osatzen duen PSE-EEk euskara pribilegiotzat du bere kanpaina politikoetan. Ze zoru komun dago hor? Nola lortuko dugu zoru komuna interpelaziorik gabe, norbaiten eskubideak urratzen ari direla esan gabe?”.

Agirrerren esanetan, Euskaraldiak dituen gauza on guztiak aprobetxatu beharko genituzke urrats bat gehiago eman eta kontziente izateko, funtsean, botere harremanez ari garela.

Kontua da: horretaz jabetzeak ezinbestean garamatza talkara? Akaso, 1955eko abenduaren 1ean, Alabaman, autobus publiko batean zihoala bere eserlekua gizon zuri bati uzteari uko egin zion Rosa Parksek hasitako bideari ekin beharko litzaioke euskalgintzan ere?

Talkak

“Konfrontazio gabe ez dakit noraino iritsi gaitzkeen”, aitortzen du. “Hizkuntzak interakzioa eskatzen du,

Agirre: “Se nos reconoce el derecho a vivir en euskera, pero no aceptan que eso merme el derecho de quienes deciden no aprender nuestro idioma. En la práctica resulta inevitable: tus derechos chocan de frente con las obligaciones del otra persona”

komunitatea da, beste norbait behar duzu, gutxienez, ulertuko zaituena, nahiz eta beste hizkuntza batean erantzun. Hortaz, ez dakit konfrontazioa ez ote den beharrezkoa”.

Bide horretatik, feminismoak aspaldi emandako urratsa dela gogorarazi du. “Feminismoak interpelazio zuzena egiten du: nik eskubiderik ez badut, nork du pribilegioa? Zuk. Zuk ez didazu uzten nire eskubidea praktikara eramaten, beraz, botere harreman bat dago, norbaitek eskubiderik ez badu, beste batek pribilegioak dituelako da. Interpelazio hori euskalgintzan oso lausotua daukagula uste dut eta gurera ekarri beharko genuke”.

Igeregi bat dator. “Euskaraz bizitzeko eskubide orokorra onartzen digute, bai, baina ez digute onartzen horrek erdaldunaren eskubideekin talka egitea. Baina

praktikan norberaren eskubideek bestearen obligazioekin topo eta talka egingo dute, ezinbestean”.

Euskaraldiak gatazka linguistikoki hori azaleratu duela dio Amonarrizek. “Finean, ‘lehen hitza euskaraz egizu!’ ari gara esaten, horrek suposatzen duen guztiarekin. Izandako lorpenik handienetako bat da lehen gutxi batzuk egiten genituen ekintza batzuk masifikatzea eta onartzea. ‘Hau egin daiteke!’ esatera pasatu gara. Hor gatazka eta ahalduntzea dago”. Bere aburuz, aktibismo linguistikoaren garapen eta zabaltzea ekarri beharko du horrek.

Interpelaziorantz

Ahalduntzetik interpelaziora salto egiteko unea heldu dela uste du Igeregik. “Mundua zeharo aldatu da eta euskaraz bizitzeko aukera mugatuta dago mila elementu estruktural ezberdinengatik:

Agirre: “Necesitamos exigencias concretas: ¿Único modelo D?, ¿Que la enseñanza de euskera para adultos sea, de una vez por todas, gratuita?”

aisialdia nola dagoen antolatuta, komunikabideak nola dauden banatuta... Ez da posible hizkuntza politika serioak egitea ez badira transbertsalak, ez badira politika guztietan eragiten duten politikak; ez da posible garapen ekonomikoan euskara aintzat ez hartzea... Baina bitartean erakunde publikoek ni errudun sentiarazten naute. Debeku formalik ez dagoenez, euskara ez erabiltzea nire errua omen da. Eta beldur naiz Euskaraldiak ez ote duen hori nolabait zabaltzen. Azken finean, Belarriprest eta Ahobizik elkarrekin negoziatzen dute zein hizkuntza erabiliko duten, eta badirudi gu bion arteko arazoa dela, ez dagoela problema estrukturalik. Jaurlaritzak asko elikatu du diskurtso hori”.

Agirrek ozen dio kontua ez dela 10 egunez euskaldun eta

euskaltzaleon arteko burbuila bat eraikitzea. “Euskaraldiak botere harremanak agerian uzteko ere balio behar du. Balio dezake ohiturak aldatzeko, baina beste leku batetik ere ohiturak aldarazi beharko dira. Zer proposamen zehatz egingo dizkiegu erakunde publikoei? Hezkuntzan D eredu bakarra eskatuko dugu? Edo euskalduntzea aukera unibertsala eta doakoa izatea behingoz, espainolekoa den bezala?”

“Migrante bat badator Euskal Herrira eta espainolez ez badaki, Euskal Herriko txoko guztietan izango du gaztelania doanik ikasteko aukera. Hori harrera obligatua egitea da. Inork ez du esaten espainola inposatu egiten denik. Senegaldik datorren bati ez zaio espainola inposatzen, baina euskara bai? Neutroa jotzen

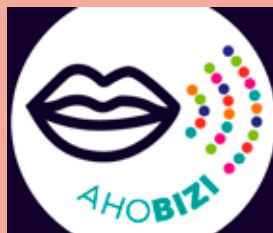
dugun hori desmuntatu behar da eta ustezko neutraltasun horrek injustizia handia ezkututzen duela ulertarazi. Eta hemen berandu gabiltza”, uste du Agirrek.

Bere iritziz, ohartu behar gara linguistikoki bigarren mailako hiritarrak garela, beti ere, interpelazioa nori egin behar diogun argi izanda. “Ez da buruz buru konfrontatzeko harreman bat, euskaldunak versus erdaldunak, baizik demokraziaren, berdintasunaren eta justizia sozialaren aldekoak eta kontrakoak zein praktika diren argi izatea. Zein praktika dira justizia sozialean sakontzen dutenak hiritar eskubideak egikaritu ahal izateko euskaraz? Hori jarrera politikoa hartzea da, eta kontzientzia politikoa garatzen duzunean, hau da, zure

BELARRIPREST

Belarriprest entiende euskera, aunque no lo hablará en todos los casos. El requisito mínimo es entender el idioma y pedir de forma explícita que le hablen siempre en euskera. Desempeña una función muy importante a la hora de impulsar conversaciones en euskera y crear un ambiente distendido.

AHOBIZI

Quienes decidan ser Ahobizi adoptarán una actitud activa durante 15 días. Se trata de analizar las prácticas lingüísticas de su entorno y optar, en los casos en los que se den las condiciones, por comunicarse en euskera. Hablará en euskera en todas las esferas, en todas las ocasiones y con todas las personas que pueda. Si ambas partes entienden, no hay motivo para no hablar en euskera.

ARIGUNEA

Este año también podrán participar entidades de todo tipo que cuenten con algún punto de encuentro. Los lugares de práctica -arigune, en euskera- son lugares en los que está garantizada permanentemente la posibilidad de comunicarse en euskera, bien sea dentro de la entidad (barne ariguneak) o en las relaciones de la entidad con la ciudadanía (kanpo ariguneak).

eskubideak praktikara eramaten dituzunean, gatazka sortzen da eta eskubideen aldeko gatazka horretan egotziko dizute feminista izatetik `feminazia` izatera pasatzea, eta euskaltzale izatetik inposatzaile izatera pasatzea. Horrek adierazten digu hor dagoela pribilegioa, eta hor borrokatu beharreko eremua”.

Euskara agenda politikora

Bere ustez, aktibazio soziala behar da, baina baita exigentzia politikoa. “Herritarren aktibazioak bide laburra izango du ez badaude hizkuntza politikak, edo estatu politikak; alegia, obligazioak markatuko dituzten politikak, eta horrekin betebeharrak horietara iristeko bideak eta laguntzak emango dituztenak. Arautu eta behartu behar da eta, noski, horra iristeko erraztasunak eman ere: berariazko espazioak, denborak, programak eta politikak Euskal Herriko toki ezberdinetan. Susmoa daukat ahul samar gabiltzala honetan”, kexu da.

Amonarrizen aburuz, Euskaraldiak aurrera egingo du baldin eta euskararen alde egiten duten enpresa, erakunde, elkarte eta establezimenduetan euskararen aldeko pauso konkretuak ikustarazten eta denboran luzatzen badira, bestela zentzua galduko du.

“Hau ez da euskararen aldeotasuna erakusteko kanpaina bat, baizik eta ariketa sozial inplikatzailerik. Eta hori bada akuilu eta presio aurrera egiteko. Euskararen gaia erdigunera

eramateko saiakera bat da, euskara oraindik periferian dagoelako; ez dago kezken, arduren, politiken, agenda soziopolitikoaren erdigunean”. Gauzak horrela, jauzia egin behar da. “Hau ez da Kultura Sailaren ardura bat, gobernu osoaren, eragile soziopolitikoaren eta herritarren inplikazioa beharko da”.

Baikorra da. Errealitatea aldatzeko palankak sortzen ari direla sinetsita dago, enpresetan, erakundeetan... Hori esanda ere, argi dauka Euskaraldia ez dela gaitz guztien ukendua. “Zailtasun diskurtsibo, praktikoa eta humanoak baditugu: nola uztartu elkarlana eta aldarrikapena? Nola iritsi belaunaldi gazteetara? Migratuengana? Euskaraldiak lagundu dezake bideak zabaltzen baina ezin du dena konpondu. Euskaraldia hizkuntza politika orokor baten atal bat da”.

Euskarazko eskaintza

Neoliberalismoaren sakontzeak euskara ere kolpatu duela uste dute denek, besteak beste, indibidualismoa nagusitu duelako.

Kontsumoak gure bizitzak baldintzatzen dituen garaiotan, gazteei egiten zaien eskaintzak berebiziko garrantzia dauka. Bidegurutzean gaudela uste du Amonarrizek, hurrengo belaunaldietarako helburu komunak zehazteko premian, hain zuzen ere. Orain arte baliabide guztiak hezkuntzan

Amonarriz: “La gran mayoría de jóvenes son capaces de entender euskera. Por lo tanto, ha llegado el momento de ofrecerles servicios y productos que puedan consumir íntegramente en euskera”.

jarri ditugu, hala behar zuelako euskalduntze kopurua handitzeko.

Baina, behin helburu hori lortuta, orain zer? Amonarrizek azaltzen duenez, berrindartu eta jauzia egin behar da eremu ez formalean – eskola ez delako nahikoa -, eta euskarazko eskaintza zabaldu.

“Egun gazte gehienak euskara ulertzeko gai badira, ahalik eta eskaintza zabalena egin behar zaie euskaraz. Haur eta gazteei zuzendutako zerbitzuak, produktuak eta eskaintza gehiena euskaraz egin daiteke problema gabe EAEn eta Nafarroa iparraldean. Hor jauzi handia eman daiteke nahiko epe motzean eta hori eskatzen diegu erakundeek”.

Agirrek ozen dio eguneroko bizitzak sortzen dizkigun galdera, kezka, praktika eta diskurtsoei erantzuteko gai izan behar dela euskara.

“Belaunaldi berrietan euskara bitala izatea nahi badugu -bitala bizirik dagoen zerbait eta eurentzat bitala den zerbait- Euskara zeri lotuta egon behar da? Bizitzari lotuta edo eskolari, hezkuntzari, akademiaren aginteari edo bizitzari? Bizitzari lotuta egoteak esan nahi du gure kezken, desioen eta bizibideen soluzioa euskaraz lortzen asmatu behar dugula”.

Erronka handiak izanik ere, baikorrak izateko moduan garela uste du Amonarrizek. “Partidak, gerrak eta grebak jarrera positiboarekin irabazten dira”. Hala gerta dadila garaipen guztietan. **Euskaraldiko leloak dioen bezala: gehiago, gehiagorekin, gehigotan.** ▲

Euskaldunizar el mundo laboral

Además de reforzar, más allá de la escuela, el ámbito no formal (tiempo libre, consumo...), Amonarriz pone sobre la mesa un segundo reto a alcanzar a corto plazo: insertar y fortalecer el euskera en el ámbito socio-económico, es decir, garantizar que también se pueda trabajar en euskera. “La pregunta es sencilla: ¿para qué han cursado sus estudios en euskera las nuevas generaciones si después ven mermado su derecho a trabajar en su lengua? Se dan las condiciones para dar el salto”, asegura.

Al hilo de lo anterior, Igeregi considera necesario hacer autocrítica en el sindicato. “Cuando a un trabajador o trabajadora le bajan el sueldo un 10%, nadie duda de que se trata de una opresión, pero cuando nos niegan la posibilidad de trabajar en euskera no entendemos que eso también lo es. El sindicato tiene un gran reto en ese sentido. Por eso, queremos convertir

la voluntad de las empresas en una obligación. Queremos aprovechar el Euskaraldia para retornos y autoexigirnos objetivos medibles: por ejemplo, conseguir que sea obligatorio poner en marcha un plan de euskera en todas las empresas”.

Aun comprometiéndose a ello, reconoce que es una ardua tarea. “ELA pretende organizar los sectores más precarios y, por supuesto, queremos hacerlo en euskera, pero somos conscientes de que estos sectores, al igual que las zonas más pobres, son los más castellanoparlantes. Tenemos que ir ahí, organizarles y hacerlo en euskera”.

En la misma línea, muestra otra preocupación. “Estamos centrados en los espacios y sectores más precarios y la mayoría de esta militancia es castellanoparlante. Aún así, tenemos que ser capaces de convertir el euskera en un instrumento de lucha”, asevera. ▲

Andy Robinson, autor de ‘Oro, petróleo y aguacates. Las nuevas venas abiertas de América Latina’

“Cuando baje el Covid, preveo nuevos estallidos sociales en América Latina”

Texto: GORKA QUEVEDO Fotos: Davide Cabaleiro

En 2021 se cumplirán 50 años de la publicación de ‘Las venas abiertas de América Latina’. Aquel libro de Eduardo Galeano se convirtió en una especie de Biblia para la generación de izquierdas que alcanzó el poder en esa parte del mundo a principios del siglo XXI. Durante estos últimos años, el economista y periodista Andy Robinson (Liverpool, 1960) ha recorrido América Latina como corresponsal de La Vanguardia. Un recorrido que le ha servido para publicar en marzo del 2020 ‘Oro, petróleo y aguacates. Las nuevas venas abiertas de América Latina’, libro en el que a través de diferentes crónicas periodísticas relata cómo una docena de materias primas explica los últimos golpes de estado, las rebeliones ciudadanas y la crisis medioambiental en América Latina.

»Recorres Potosí, Minas Gerais, Zacatecas y muchos otros de los itinerarios que ya recorrió Eduardo Galeano cincuenta años atrás. ¿Qué diría Eduardo Galeano si hoy escribiera ‘Las venas abiertas de América Latina’?

Probablemente pensaría que, a pesar de los grandes logros de la *Marea Rojiza*, de los gobiernos progresistas que comenzaron más o menos en 1999 con Hugo Chávez y luego con Evo Morales o Rafael Correa, sacando de la pobreza a 60 millones de personas en América Latina durante esa década, hubo un fallo del modelo, y ese fallo tiene que ver con las venas abiertas.

De este libro se pueden extrapolar dos elementos que Galeano habría reivindicado como necesarios para el desarrollo equitativo de América Latina. El primero sería reivindicar la necesidad de romper los lazos de dependencia con las potencias coloniales y grandes multinacionales, para tener un modelo de desarrollo propio. El segundo, dejar de depender de la exportación de materias primas en su estado elemental. Los gobiernos de Brasil, Venezuela, Bolivia, Ecuador o Uruguay consiguieron romper con la primera exigencia. Rompieron esos lazos y crearon sus propias empresas, bien públicas o bien nacionales pero, digamos, controladas por el Estado. Sin embargo, lo que no hicieron fue conseguir una fórmula para industrializar, de alguna manera, el proceso de exportación.

Por lo tanto, creo que Galeano diría que no consiguieron transformar sus economías. No evitaron que cuando terminó el super ciclo de quince años de precios altos en los mercados internacionales de materias primas (en 2013-2014 se desplomaron los precios del petróleo, de soja, hierro, cobre, minerales...), todas esas economías se vinieran abajo. Eso pasó factura política, y la mayoría de esos gobiernos cayeron también.

»Aquel libro partía de una idea: «los latinoamericanos somos pobres porque es rico el suelo que pisamos». ¿La frase sigue vigente?

Los recursos naturales son una gran riqueza pero, cuanto más ricos son en recursos subterráneos y naturales estos países tienen la tentación de basar su crecimiento en la extracción de esos recursos y en su exportación a los países más industrializados. Galeano decía que ésa era una paradoja de América Latina, que su propia riqueza se había convertido en un lastre para su desarrollo.

“Eredu neoliberal batera itzuli gara ekonomian, baina iragana ere esparru politikora itzuli da. Estatu Kolpeak modan daude berriro Latinoamerikan. Kolpe kamuflatuagoak dira, baina badaude”

Esa frase sigue siendo verdad. En muchos países ha habido gobiernos que han querido, de verdad, combatir los problemas estructurales de América Latina, es decir, la extrema desigualdad y la pobreza endémica. Esos gobiernos han hecho políticas de transferencia de renta desde el Estado a esos sectores más necesitados, utilizando las rentas de la exportación de materias primas. Ésta es la diferencia respecto a los gobiernos anteriores, que jamás intentaron hacer una distribución de la riqueza.

En Venezuela la exportación de petróleo era utilizada para enriquecer aún más a una élite corrupta, y Chávez supo canalizar las rentas de la exportación del petróleo venezolano de una manera espectacular, consiguiendo avances en las condiciones de vida de las capas sociales más necesitadas. El chavismo consiguió darle la vuelta y comenzó a combatir esa situación de manera admirable, pero lo hizo con las rentas de una bonanza petrolera en la cual el barril de petróleo había llegado a 120-130 dólares. Cuando cayó ese precio se puso todo en entredicho y, además, les hizo muy vulnerables a políticas golpistas elaboradas en los Estados Unidos de América.

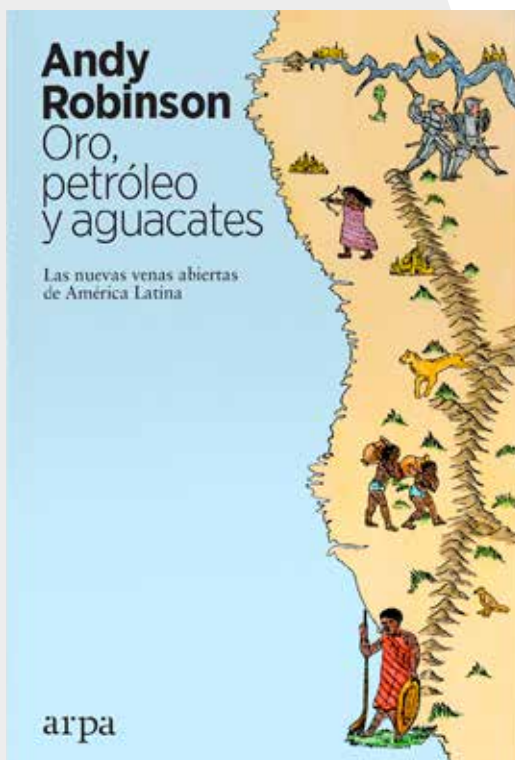
»Aquellos gobiernos no rompieron con un modelo económico tan dependiente de las materias primas y de la oscilación de los precios en los mercados internacionales, lo que suponía una enorme limitación para su soberanía. ¿Por qué? ¿Fue más un no querer o un no poder?

La izquierda latinoamericana ha sido siempre muy consciente de la necesidad de recuperar la soberanía nacional. Todo el desarrollismo estaba basado en proyectos nacionales. Esto es parte de la filosofía de la izquierda en América Latina desde hace siglos. Entonces, ¿por qué no lo hicieron? Lo primero es reconocer que no es nada fácil. En los años 50, 60 ó 70 muchos países consiguieron industrializar sus economías mediante políticas de sustitución de importaciones, de políticas estatales para proteger determinadas industrias. Sin embargo, a partir de los años 70 el neoliberalismo acabó con esto.

“Latinoamerikako aberastasuna bera oztopo bihurtu da bere garapenerako. Herrialde askotan gobernu batzuek benetan aurre egin nahi izan diete egiturazko arazoei, hau da, muturreko desberdintasunari eta pobrezia endemikoari. Horretarako, errenta transferitzeko politikak egin zituzten Estatutik premia handiena zuten sektore horietara, lehengaien esportazioaren errentak erabiliz. Hori da aurreko gobernuetik alde, inoiz ez baitziren saiatu aberastasunaren banaketa egiten”

Cuando la izquierda de la llamada *Marea Rojiza* llegó al poder, gran parte de esa industria había sido desmantelada como consecuencia de ese proceso de desindustrialización. Un claro ejemplo lo tenemos en Brasil, donde se desmanteló o privatizó la industria, vendiéndola a empresas extranjeras. La izquierda llegó al poder al inicio de esa balanza de altos precios de las materias primas. Por un lado, tenían la tentación de tener acceso fácil a divisas simplemente optando por monocultivos. Probablemente fue una tentación difícil de resistir.

La última vez que fui a Ecuador hablé con uno de los últimos ministros de economía del Gobierno de Rafael Correa. Me dijo: “No quisimos optar por el modelo chino, en el sentido de tener que pasar 20 años de mano de obra esclava para poder llegar a un nivel de desarrollo que nos permitiera luego llegar al nivel de las economías más avanzadas. En lugar de usar mano de obra barata utilizamos el petróleo y algunos minerales de exportación”. Claro, se entiende que optaran por

eso, y en Ecuador tuvo excelente resultados. Hicieron una gestión muy inteligente, con inversiones en infraestructuras, etc. Pero cuando se desplomó el precio del petróleo o de minerales como el cobre o el níquel, también se puso fin al proyecto de Correa.

Lo difícil es elaborar un modelo alternativo: el viejo desarrollismo basado en la industrialización, en la creación de industria manufacturera como se hizo en Corea o China utilizando el Estado para proteger determinadas industrias... Creo que esa opción no existe tampoco. En este momento las cuestiones medioambientales van a obstaculizar cualquier proyecto de seguir por el mismo camino.

»Ahora en muchos de esos países gobierna o bien la derecha o bien la extrema derecha. ¿En qué han cambiado estos gobiernos el continente en cuanto a su relación con esas materias primas?

Aunque no se rompiera con la dependencia de las materias primas, había unos gobiernos muy comprometidos con la necesidad de utilizar las rentas para combatir la pobreza e invertir en servicios públicos. El objetivo era, utilizando durante un tiempo esas rentas extractivistas, saltar a otra fase de desarrollo. De ese modo se pretendía mejorar los niveles de educación y formación e invertir en determinadas tecnologías. En Brasil, por ejemplo, con Lula se hicieron inversiones en Investigación+Desarrollo.

Ahora estamos otra vez en la fase de un sistema basado en la explotación, en muchos casos por parte de empresas extranjeras. El pasado ha vuelto de manera muy siniestra a América Latina de la mano de un extractivismo multinacional en la agroindustria con la soja, o en la energía con la privatización de Petrobras, en Brasil.

Estamos de vuelta a un modelo neoliberal en la economía, pero también el pasado ha vuelto en el ámbito político. Los golpes de estado vuelven a estar de moda en América Latina. Son golpes algo más camuflados, pero están. Evo Morales tuvo que renunciar después de que el alto mando de la

Andy Robinson cree que tras el Covid-19 las revueltas sociales se sucederán por toda América Latina. En la imagen, una de las muchas movilizaciones que durante 2019 se realizaron en Chile.

Fuerzas Armadas le *sugiriera* que renunciara. Pese a que muchos medios de comunicación y gobiernos en Europa digan que no fue un golpe de estado, es obvio que lo fue. Lo mismo en Brasil. Una campaña judicial obviamente politizada acabó metiendo a Lula en la cárcel cuando era el candidato presidencial con más posibilidades de ganar. En Honduras también pasó algo parecido con el golpe Gobierno de Zelaya. Son golpes clásicos, lo que pasa es que nadie en su momento lo reconoce. Cuando en 2002 intentaron derrocar a Chávez se intentó maquillar el golpe de estado, con el apoyo de muchos medios de comunicación.

»¿Qué se puede esperar de los movimientos populares que en 2019 protagonizaron grandes movilizaciones en Chile y Ecuador?

No es tan hipotética una vuelta de gobiernos de izquierda a gran parte de los países de América Latina. Miremos a Bolivia. Luis Arce, candidato de izquierdas próximo a Evo Morales, que comparte muchos de sus puntos de vista, tiene posibilidades de ganar en la primera vuelta las elecciones del 18 de octubre, si le dejan. Porque esta es otra cuestión, si vamos a ver un segundo golpe de estado en Bolivia. *(Nota: esta entrevista está realizada poco antes de esas elecciones. El candidato Luis Arce consiguió el 55,1 % de los sufragios en la primera vuelta).*

La volatilidad de la política en América Latina es tal que no se sabe qué va a pasar. La pandemia del Covid-19 es durísima; ha habido manifestaciones multitudinarias de rechazo a las políticas de algunos gobiernos de derechas que habían sustituido a lo

que se llamaba la *Marea Rojiza*. En Ecuador hubo en 2019 movilizaciones campesinas e indígenas que salieron contra planes de ajuste del Fondo Monetario Internacional, y Lenin Moreno tuvo que dar marcha atrás.

Sin olvidar a Chile, cuya situación es muy interesante. Hay una movilización espectacular contra lo que ha sido el alumno estrella del neoliberalismo. Incluso el FMI reconoce la necesidad de combatir la desigualdad en Chile, país al que siempre ha considerado un ejemplo. En noviembre del 2019 salieron un millón de personas en protesta por el sistema de pensiones. Y todos no eran gentes de izquierdas, era el pueblo entero. El timo del sistema de pensiones es tal que la pensión media, siendo un sistema de ahorro forzado donde se tiene que ahorrar un 30% de la renta, es de 400 dólares al mes para esta primera generación que se está jubilando con este sistema.

La sensación de la gente es que están viviendo una estafa, un timo, que les están tomando el pelo en cada aspecto de la economía neoliberal. Y esto me parece muy interesante, porque creo que esa gente se ha dado cuenta de algo que en Europa aún no hemos interiorizado, que es que un sistema de supuesta libre competencia está siendo monopolizado por 4 ó 5 grandes empresas.

»¿Ha aprendido la izquierda latinoamericana de esos errores?

La izquierda quedó dividida en América Latina. Por una parte, estaría la corriente que se basa en el crecimiento de la economía, en el crecimiento del PIB para combatir la pobreza, distribuir la renta... Por otro lado estaría la corriente más medioambientalista, basada más en la economía campesina, etc.

La sensación que traslado en el libro quizás no guste a nadie. Creo que hay que buscar un término medio, porque no tiene sentido que la izquierda esté tan dividida entre ambas corrientes, como se puede ver en el caso de Bolivia, cuya división posiblemente contribuyó a la caída de un gobierno de izquierdas, o de Ecuador, donde de cara a las elecciones de enero del 2021 un importante movimiento de indígenas va a votar a la derecha para que no vuelva el Correísmo. Eso no tiene ningún sentido.

»América Latina es un foco continuo de tensión geopolítica. Los Estados Unidos vuelven a estar “interesados” otra vez en América Latina. Incluso hay quien dice que estamos en una nueva Doctrina Monroe. Sin embargo, hay otro actor que también está muy interesado en esos recursos naturales: China. ¿Estamos ante una nueva ‘Guerra Fría’?

El discurso estadounidense es muy explícitamente anti-chino en América Latina. Creo que esto se debe, por una parte, a un interés electoral y, por otra parte,

a una ideología neoconservadora respecto a China como rival geopolítico. El discurso de Jair Bolsonaro también es significativo. En el libro lo analizo en el capítulo dedicado al niobio, un metal muy importante en la industria de Defensa y la Aeronáutica. Bolsonaro piensa que el niobio va a ser como el oro para Brasil, porque tiene las mayores reservas del mundo.

Bolsonaro ha utilizado la excusa del niobio para destruir las medidas de protección medioambientales y a los indígenas, pero también lo ha utilizado como parte de su discurso en favor de los Estados Unidos de América y contra China. China tiene varias empresas que trabajan con niobio en Brasil. Cuando Bolsonaro llegó al poder anunció que quitaría esas empresas chinas y que, en su lugar, pondría empresas brasileñas, pero luego se dio cuenta de que era imposible, por lo que dijo: “Pues entonces serán norteamericanas”.

Sin embargo, hay una realidad paralela a la política, y es la realidad económica. Ahora China es imprescindible para el funcionamiento de las economías latinoamericanas. China es el primer socio comercial en países como Brasil. Y esto va a más como consecuencia de la pandemia. China acaba de convertirse en el principal socio comercial de Argentina; antes de la pandemia era Brasil. O Chile, por supuesto, donde su principal fuente de inversiones es China también.

Estamos ante una enorme contradicción entre el discurso de Guerra Fría -en el que China es el enemigo-

“Txilen, 2019an manifestazio horiek guztiak egiten ziren bitartean, hainbat tailerretara joan nintzen. Bertan, jendeak kobrea esportatzeko ereduaren alternatibak aipatzen zituen, baita energia berriztagarrien ekoizpenean oinarritutako ekonomiak sortzearen garrantzia ere. Deszentralizazio ekonomikoan, horrelako jende asko zegoen. Demokrazia asanblearioaren adierazpen txikiak ikusten hasi ziren”

y la realidad. Para acercarse al discurso geopolítico de Trump los gobiernos latinoamericanos han tenido crisis diplomáticas con China, pero enseguida se han dado cuenta que eso no es posible. Cuando el hijo de Bolsonaro afirmó que China era una dictadura, tuvo que rectificar como consecuencia de una reclamación del embajador de China. Bolsonaro se dio cuenta de que si querían intentar salir de la depresión económica en la que estaba Brasil, China era imprescindible. Cuando subastaron los campos petrolíferos de Petrobras, el gran proyecto de privatización del petróleo de Bolsonaro, las únicas empresas que participaron y que pujaron fueron chinas.

»Es fascinante esta contradicción...

Cuando la Doctrina Monroe se convirtió en realidad a mediados del siglo XX y los Estados Unidos se convirtieron en el poder hegemónico, también era la gran potencia económica. Ahora no es así. Si eres un gobierno latinoamericano y haces lo necesario para ser aliado de los Estados Unidos enseguida chocas con los intereses económicos del país que va a comprar tu soja, tu hierro o tu petróleo, que es China.

»En el libro hablas de tus encuentros con diversas comunidades indígenas. ¿Qué podemos aprender de estos pueblos para afrontar retos como su propuesta de ‘buen vivir’ como alternativa al actual sistema capitalista neoliberal?

No es fácil ver una alternativa en América Latina. El libro puede parecer muy negativo y desolador al criticar el fallo del modelo sin plantear un modelo alternativo muy claro. Pero supongo que esto no es más desesperante que nuestra propia situación aquí (Europa). Estamos ante un reto universal.

Es posible que a partir de estos nuevos movimientos pasen cosas, como en Chile o Ecuador. Cuando la gente sale a la calle como en Chile y ves muchas banderas mapuches, es decir, la bandera de los indígenas chilenos, esto quiere decir muchas cosas. O en Ecuador, donde las personas que luchaban en la calle contra la policía antidisturbios o el ejército que disparaba balas eran mujeres aymarás del movimiento

indígena, mujeres que ni siquiera habían respondido a llamamientos de la CONAI, la Confederación de Nacionalidades Indígenas del Ecuador. Habían salido por su cuenta, y el liderazgo de la CONAI tuvo que seguirles, porque si no, su credibilidad se habría dañado demasiado.

En Chile, mientras se producían todas esas manifestaciones en 2019, acudí a diferentes talleres donde la gente hablaba de alternativas al modelo de exportación de cobre y de la importancia de crear economías basadas en la producción de energías renovables, en descentralización económica... Había mucha gente así. A partir de esa expresión ciudadana de protesta se empezaron a ver pequeñas expresiones de democracia asamblearia.

»¿Cuál puede ser la alternativa?

No tengo ni la capacidad ni los conocimientos para decir cuál es el modelo alternativo, pero estoy bastante convencido de que cuando tienes esa explosión de democracia algo sale. Por eso creo que a finales del 2019 pasó algo en América Latina que fue muy alentador, aunque luego llegó el Covid-19 con sus consecuencias, porque ya no se puede salir a la plaza a hacer la democracia asamblearia. Creo que cuando empiece a bajar el Covid-19 va a haber estallidos sociales en América Latina. El problema no es que ahora la gente se crea que el sistema funciona. Ahora el problema es cómo canalizar y lograr que el rechazo y el reconocimiento de que estamos ante una gran estafa se canalice para lograr un nuevo proyecto.

En Bolivia está la opción de la victoria de Luis Arce; en Chile me extraña mucho que el Gobierno de Piñera vuelva a recuperar su popularidad... El poder puede trasladarse rápidamente hacia el otro lado. Quizá la solución puede estar en lo que sucedió en Santiago de Chile en noviembre del 2019. Hablabas con taxistas de 60 años, que no eran en absoluto revolucionarios, pero parecía que se habían quitado un velo de los ojos y se habían dado cuenta de la realidad. 🗨️

“Hondamendiaren mehatxua handia da, zerbait desberdina egin beharra dago”

Andy Robinson, kazetaria eta idazlea

G. Q.

Natur baliabideei erreparatzen badiegu, Latinoamerika lurralde oso aberatsa da. Baina aberastasun hori oso era bidegabean dago banatuta. Egoera hori irauli asmoz, mende hasieran kontinentean boterea lortu zuten ezkerreko gobernuek sakoneko aldaketak gauzatu zituzten. Milioika lagun -60 milioi inguru- atera ziren pobreziatik; osasungintza eta hezkuntza bezalako sektoreetan izugarritzko aurrerapenak eman ziren; bizi-maila nabarmen igo zen makina bat pertsonentzat...

Lorpen horiek garai hartan nazioarteko merkatuan prezio izugarri altuak zituzten lehengaietan oinarritu ziren. Petrolioaren, gasaren, urrearen edo mineral askoren prezioak izugarri jaitsi zirenean, herrialde horien diru sarrerak ere nabarmen jaitsi ziren. Eta, gainera, hainbat kasutan argi geratu zen natur baliabide horien esplotazioa ez zela bateragarria ingurumenaren jasangarritasunarekin.

Egoera horrek egun bizirik dagoen eztabaida eragin zituen Latinoamerikako ezkerrean. Andy Robinsonek argi dauka ez dagoela ataka horretatik

ateratzeko formula magikorik. “Eduardo Galeanoren liburua irakurtzen baduzu, logika inperialista eta kolonialista bat ikusten da. Kapital-metaketak eta teknologia berrien eta kontsumitzaile klase ertain berri baten sorreraren arteko erlazioak nolabaiteko logika zuen Europako, Ameriketako Estatu Batuetako edo Japoniako herrialde garatuetan. Latinoamerika eta garapen bidean zeuden gainerako herrialdeak lehengai eta eskulan iturri gisa erabili ziren”.

Hondamendiaren mehatxua

“Mundu aberatsaren hazkunde-proiektu batean sartzen zen dena. Noizbait ideologia liberal eta neoliberal bat landu zen, Latinoamerikako herrialdeek ekonomia aurreratuen urratsak

jarraituko zituztela planteatzen zuena, baina gero argi geratu zen hori ez zela egia. Ideologia horren arabera, konbergentzia bat egongo litzateke eta aldea itxiko litzateke; beraz, Latinoamerikak Europako edo Ameriketako Estatu Batuetako antzeko gizartea izango luke”.

“Orain hau behera etorri da, ez bakarrik Latinoamerikan, baita Europan ere. Ez dago klima-aldaketaren, planetaren kontserbazioaren eta bizitzari eustearen erronkari aurre egitearekin bateragarria dirudien proiektu ekonomikorik. Hortik hasi behar da. Argi dago ezin dugula berdin jarraitu, hondamendiaren mehatxua handia da, zerbait desberdina egin behar da”. **A**

Zure iritzia nahi dugu jaso... Bidali alda@ela.eus helbidera

Puedes hacernos llegar tus opiniones y sugerencias por email a alda@ela.eus, o por correo ordinario, enviando una carta a: **ALDA. Barrainkua 13, 48009 Bilbao**

Javi Naveda, en el corazón: Adiorik ez!

Javi Naveda, histórico militante de ELA en el sector público, falleció recientemente, de manera inesperada, dejando un tremendo vacío en quienes tuvimos la suerte de conocerle. A continuación, algunos testimonios de sus compañeros/as.

IÑAKI DE LA TORRE ·

Yo todavía no era más que un simpatizante de ELA cuando le conocí, en abril del 97. La Administración de Justicia de la CAPV empezaba unas tímidas movilizaciones en aras a conseguir una equiparación salarial con la Administración General Vasca, pero con muchas dudas y pocas esperanzas.

Javi, pese a no conocer el sector, fue elegido por el sindicato para prender la llama de la lucha entre un colectivo que no se caracterizaba por sus ganas de movilizarse.

Y lo logró, vaya si lo logró. A pesar de que ELA casi no contaba con representación en la Administración de Justicia, Javi lideró todas las asambleas que se organizaron a lo largo y ancho de la CAPV. Pese a todos los obstáculos, nos enseñó qué era el sindicalismo entre compañeras y compañeros y qué era la confrontación con la Administración. Y consiguió, con su forma de trabajar, que las movilizaciones fueran secundadas por la mayoría de las trabajadoras y trabajadores de la Administración de Justicia. Nos contagió el espíritu de la lucha y nos abrió el camino para que pudiéramos conseguirlo (...)

MERCED VILLA ·

Hola Javitxu. Te tengo en mi memoria con tu cariño, tu sentido del humor, tu maravillosa ironía, tu sinceridad, tu apertura a los demás y tu entrega, sin esperar nunca nada.

Hemos compartido trabajo y compañerismo, pero también muchas y largas charlas comentando problemas personales, profesionales y de todo tipo: ¡Hemos arreglado el mundo tantas veces!. (...) Nos reíamos, sí, y nuestras conversaciones siempre acababan con una irónica sonrisa que nos daba

ánimo para seguir peleando, día a día, por mejorar las condiciones de vida de los trabajadores, a pesar de las dificultades.

(...) Tu entrega y lealtad absoluta al sindicato ha sido extraordinaria. No solo has trabajado a tope, sino que has formado a otros trabajadores para que siguieran tu camino, y hoy están en plena actividad con gran éxito.

Tu disponibilidad hacia tus compañeros ha sido total, y tienes el agradecimiento de todos nosotros; y qué decir de tu compromiso con los trabajadores/as tanto a nivel

colectivo como individual. Todos eran importantes para tí, y así te lo reconocen hoy en día.

En fin, Javitxu, seguiremos juntos aunque te eche muchísimo de menos. Te quiero.

GORKA MUÑOZ ·

(...) Conocí a Javi el 2007 ó el 2008, mucho antes de que me diese su confianza para ser delegado y posteriormente liberado de la Autónoma. Desde las mismas asambleas hasta los cafés compartidos te mostraban a un compañero capaz, decidido, inteligente, luchador y socarrón que contaba con un corazón que bombeaba generosidad para con todos los que nos acercábamos con la mínima consulta.

Fueron su apoyo, el teléfono permanentemente abierto y las visitas a nuestras oficinas las que nos movilaron para lograr, no sin gran esfuerzo y tiempo, la homologación del personal laboral de Justicia.

(...) Esa generosidad y ese corazón eran lo que lo definía.

Con el tiempo, Javier y su círculo más cercano me apoyó para ser delegado y, posteriormente, liberado sindical. Ésta es, probablemente, la tarea más gratificante que he llevado a cabo, pero nunca me he sentido a la altura de las circunstancias teniendo a Javier como referente. (...).

Es difícil olvidar a alguien como él. Ha sido un privilegio contar con su confianza, amistad y cariño.

Euskal Herriko Eskubide Sozialen Kartak fiskalitatea aldatzea eta bizitza beste ezereen gaintik jarriko dituen aurrekontuak exijitzen ditu

Horretarako, mobilizazio egutegi zabala aurkeztu dute. Mobilizazio hauek guztiak "Aberastasuna banatu, eskubideak bermatu, zerbitzu publikoak garatu! Lehenik bizitza!" kanpainaren baitan egingo dira. Izan ere, Maialen Aranburu ELAko Gizarte Ekintzako arduradunak azpimarratu duenez, ezinbestekoa da egungo politikak errotik aldatzea.

Kanpaina honen mobilizazio garrantzitsuenak:

- Interpelazio instituzionala. Nafarroa eta EAE-ko Gobernuei bilkurak eskatuko dizkiegu

Covid-19ak sortutako egoerak are ikusgarriago egin ditu egiturazko krisia (ekonomikoa, soziala, ekologikoa, zaintzarena) eta Euskal Herriko Eskubide Sozialen Karta osatzen duten erakundeek, besteak beste ELAk, etengabe salatzen duten egoera hobetzeko beharrezkoa den eraldaketa soziala. Egoera iraultzeko ekimenaren ordezkariak agerraldia egin dute; fiskalitatean aldaketa bat eta bizitza beste ezereen gaintik jarriko dituen aurrekontuak exijitu dituzte.

aurrekontuen inguruko proposamen zehatzak egiteko

- Azaroaren 28an Iruñean manifestazioa. Azaroaren 19/ 26an ekimenak.

- Abenduaren 13an, Bilbo, Donostia eta Gasteizen manifestazioak. Abenduko lehen hamabostaldian ekimenak herrialde bakoitzean.

Las plantillas de Aernnova y Alestis piden a Lakua implicación para evitar los despidos en el sector

Las plantillas de Aernnova y Alestis están llevando a cabo numerosas movilizaciones en defensa de sus puestos de trabajo al tiempo que exigen implicación al Gobierno Vasco con este sector estratégico, que ha recibido numerosas ayudas públicas.

En este sentido, cabe recordar que ELA no ha aceptado el preacuerdo en Alestis ni el futuro ERE acordado por CCOO y UGT por entender que no sobra nadie, y anima a la plantilla a seguir luchando por su futuro y el de la empresa. En opinión de ELA, la situación de crisis es coyuntural, por tanto, las medidas han de ser coyunturales, y no estructurales y definitivas como quiere la empresa para sus manejos empresariales.

Las plantillas de Matricería Deusto y GTS, en huelga indefinida en defensa de sus empleos

Los trabajadores y trabajadoras de Matricería Deusto y GTS se encuentran en huelga indefinida desde el pasado 9 de octubre en defensa de sus empleos y el futuro del sector de la matricería en Bizkaia después de que el grupo Gestamp haya ratificado su intención de cerrar ambas plantas. De consumarse esta decisión, supondría el despido de 230 trabajadores directos y otros tantos indirectos.

En la última reunión mantenida con la dirección de Gestamp, los comités de ambas plantas exigieron el cumplimiento de los acuerdos firmados por parte del grupo y, en consecuencia, la retirada de los expedientes de cierre. Asimismo, recordaron que los beneficios del Grupo durante 2019 alcanzaron los 211 millones de euros, por lo que consideran injustificado el cierre.

Firmado un histórico convenio en el Metal de Gipuzkoa

Los trabajadores y trabajadoras del Metal de Gipuzkoa (en torno a 40.000 personas) ya tienen convenio tras una década sin ser renovado. Un acuerdo histórico por los contenidos del mismo y que desmonta la idea de que ELA no firma acuerdos sectoriales.

El acuerdo recoge, entre otros aspectos, incrementos salariales del 8,8% hasta 2019 en las tablas salariales (también en dietas, viajes, etc.) y del 0,8% en 2020 (en total, un 9,6%). Para 2021 y 2022 se garantiza el IPC para todas las empresas del sector (no devolución si el IPC es negativo); cláusula de inaplicación; ultraactividad indefinida (hasta ahora, no tenía); subrogación para las personas subcontratadas en mantenimiento, almacén y logística, limpieza industrial y instalaciones telefónicas; contratación por ETT de un año máximo así como mejoras en materia de flexibilidad, igualdad y licencias.

Los contenidos acordados colocan al convenio del Metal de Gipuzkoa como un referente indiscutible.

Baiko-ko pilotariak aldarrikapen gehienak lortu zituzten

Baiko-ko pilotariak aldarrikapen gehienak lortuz gero greba bertan behera utzi zuten urriaren 27an. Akordioak sektore guztian izango du eragina eta, beraz, Ligaren parte diren bi enpresetan izango da aplikagarria. Akordioaren parte izan dira, baita ere, ASPE enpresako pilotariak.

ELAk pilotariak zoriondu zien egin zuten borrokagatik. Borroka horren helburua, besteak beste, kolektiboaren prekariedade-arazoei aurre egitea eta inposaketan eta aldebakarrekotasunean oinarritutako lan-harremanekin amaitzea zen.

Prozesu horren emaitzak erakusten du oso garrantzitsua dela sindikatu batean antolatzea, baita kirol profesionalean ere, lan-baldintzak hobetzeko berme bakarra baita.

Agerian geratu da, haien borrokarik gabe, akordio hori ez zela existituko.

ELAk ez du ITPren ERTE sinatu

Urriaren 16an amaitu zen kaleratze kolektiboaren kontsulta-aldia ITP S.A.U. enpresan, eta, tamalez, Estatuko CCOO eta UGT sindikatuen eta enpresaren arteko akordioarekin amaitu zen. 163 kaleratze adostu dituzte (behin-behineko kontratua duten 121 langile eta 58 urtetik gorakoentzako nahitaezko irteera pizgarriak), eta hurrengo 14 hilabeteetan langile guztiei eragingo dien ERE batekin konbinatu dituzte, gehienez 45 eguneko langabeziarekin langile bakoitzeko.

ELAk ez du ERTE sinatu horretarako arrazoirik ez dagoela uste duelako, epaitegiek prozedura bertan behera uzteko prozesua judizializatzea eragozten duelako eta Zamudioko langileen enpleguaren etorkizuna eta lan-baldintzak arriskuan jartzen dituelako.

Educación y Osakidetza -y sus subcontratas- así como los cuidados, en pie de lucha

Las trabajadoras y trabajadores de Educación han protagonizado una jornada de huelga así como manifestaciones y otras movilizaciones para exigir un retorno seguro y consensuado a las aulas, algo que a fecha de hoy no se ha conseguido. Por su parte, la plantilla de los comedores escolares han protagonizado tres días de huelga los días 21, 27 y 29 de octubre. Los sindicatos exigen a Educación respeto para este colectivo de trabajadoras subcontratadas así como la negociación de medidas que garanticen la seguridad necesaria, y el mantenimiento del empleo y de las condiciones laborales. Por su parte, limpiadoras subcontratadas de centros educativos denuncian su precariedad laboral y anuncian una intensificación de las movilizaciones.

La plantilla de Osakidetza ha sido llamada también a la huelga ante las graves deficiencias en la sanidad pública vasca. Los paros están previstos el 29 de octubre en los centros de trabajo de Araba; el 5 de noviembre en los de Gipuzkoa; y el 12 de noviembre en los de Bizkaia.

Por su parte, las trabajadoras de las Residencias de Gipuzkoa y Araba siguen luchando por su convenio, a pesar de la imposición de servicios mínimos abusivos, intentando invisibilizar sus huelgas.

Irene Paredes, futbolaria

“Gizonezkoen taldeko exijentzia bera dugu”

Testua: GORKA QUEVEDO Argazkiak: NAGORE URIARTE

Irene Paredes Hernández (Legazpi, 1991) Euskal Herriak inoiz eman duen futbol jokalaririk onena da. Legazpin jaioa, gaur egun Paris Saint-Germain taldeko kapitaina da, Europako talderik onenetakoa.

2020ko urriaren 29a da. Goizean etxean harrapatu dugu Irene Paredes; egun horretan arratsaldean entrenatzen dute. Bezperan Frantziako Errepublikako presidenteak, Emmanuel Macronek, agerraldi publikoa egin zuen, Covid-19ak sortutako pandemiaren aurkako neurri berriak iragartzeko. Neurri horiek eurei profesional bezala nola eragingo dien jakitearen zain dago, beraz, Irene Paredes.

»Mundu osoa astintzen ari den pandemia baten erdian gaude. Zalantza bezalako gatazka askorentzat.

Denok bezala, egoerara moldatzen ari gara. Martxoan Frantziako futbol liga eten egin zen, bai gizonezkoetan eta bai emakumeetan, eta gero ez zen martxan jarri. Nik uste gero erabaki horretaz damutu egin zirela, batez ere ikusi zutenean beste herrialde batzuetan berriz ere martxan jarri zirela. Egoera arraroa izan zen, etxean entrenatu behar genuen. Ekainean egoera normal batetara itzuli ginen, bi txapelketa geratzen zirelako bukatzeko, Txapelaldun Liga eta Kopa.

Orain, ordea, zer gertatuko den itxaroten gaude. Ez dakigu neurri berriek nola eragingo diguten. Zelaiaren tamainaren arabera, handia bazen, partida batzuetan ikusleak egon dira; zelaia txikiagoa bazen, ez zegoen ikuslerik. Gu profesionalak gara, baina liga amateurra da. Horregatik diot itxaron egin beharko dugula taldeak zer esaten digun eta zein egoeratan geratzen garen.

»Zein da zuen egoera, futbolari profesionalak zaretan neurrian?

Aurreko konfinamenduan soldata jaitzi ziguten, Paris Saint-Germain ERTE moduko batean egon zen. Orain egoera 'normal' batean gaude, kaxa artean. Egia da taldea klub bezala diru asko galtzen ari dela, baina egoera 'normala' da orain. Egoerara moldatzen ari gara, baina ez da erraza. Ez dakigu liga etengo den ala ez. Eta liga eteten bada, ba gure lanak ez du zentzurik.

»Munduko talde garrantzitsuenetako bateko langilea zara, baina beste talde askok ez dituzte PSGren balibideak egoera honi aurre egiteko.

Bai. Guri astean behin PCR-ak egiten dizkigute, baina hori ez da talde guztietan gertatzen. Derrigorrezkoa ez denez talde horiek euren dirutik ordaindu behar izaten dituzte PCR frogak, eta kasu batzuetan ez dizkiete futbolarietara proba horiek egiten dirua horretan ez gastatzeko. Horrela, jokatu dezakegu talde baten kontra jakin gabe aurkariak positiboak diren ala ez.

»Erreparatu dezagun zure kirol ibilbidea. Kirolarekin harremana txikitatik izan duzu.

Etxean oso kirolariak gara, beti gustatu izan zaigu kirola egitea. Betidanik ibili izan naiz kalean erraketarekin, baloiarekin, bizikletarekin... Txikitan judoa egin nuen, gero atletismoa eta futbola batera, bietako bat aukeratu behar izan nuen arte, biak batera ezin nituelako egin. Realak deitu ninduenan lehen mailan jokatzeko bi kirolak batera egitea, futbola eta atletismoa, ez zen bateragarria. Erabaki behar izan nuen, aukeraketa gaizki ateratzen bazen atzera bueltatzeko aukera izango nuela pentsatuz, hau da, atletismora itzuli ahalko nuela.

»Asmatu zenuen...

Bueno, bai, ematen du asmatu nuela, horretan jarraitzen dut...

»Herriko taldean hasi zinen, Legazpiko Ilintxan, baina handik urte batera Zumarragako Urolara joan behar izan zenuen.

-Bai. Ilintxak taldea zeukan, baina generazio horretako gehienak urte horretan unibertsitatean hasi ziren, eta ez zen egon talde bat ateratzeko adina neskarik. Taldea desagertu egin zen, baina nik futboleko jokatzeko jarraitu nahi nenez Urolara joan nintzen.

»Beraz, futboleko jokatzeko jarraitzeko beste herri batetara joan behar izan zenuen. Zumarraga Legazpitik urrutiko egon ez arren, 5 kilometro dira, astean hainbat egunetan mugitzera behartzen zintuen. Futbola uztea pentsatu zenuen?

Nik argi neukan futboleko jokatzeko jarraitu nahi nuela, eta gainera zortea izan dut etxean, beti gustatu izan zaie eta beti egon dira prest ni batetik bestera eramateko. Ez zen egoera errazena, hona (Bikuñara, Ilintxaren futbol zelaira) etxetik edozein momentutan etorri nintekeelako oinez ni bakarrik,

“Tenemos la misma exigencia que el equipo masculino. Entrenamos igual o más. La única diferencia son los viajes. Tardamos más tiempo; al fin y al cabo nosotras no vamos en aviones privados. Y eso que en el PSG estamos muy bien; muchos viajes los hacemos en avión y en tren”

eta Urolan jokatzeko eraman behar izaten nindutelako, baina beti izan dut gurasoen laguntza.

Urola utzi eta Zarautzen hasi nintzenean gauza bera pasatu zitzaidan. Gurasoen berme hori izan ez banu niretzat ezinezkoa izango litzateke Zarautzera joatea. Eurek animatu ninduten, ez zitzaien inporta ni eramatea eta ni ere gogotsu nengoenez, urrats hori eman nuen.

»Ilintxa, Urola, Zarautz. Bertan jokatzeko zaudelarik Realak deitzen zaitu. Orduan hasi zinen pentsatzen futbola zure ogibidea izan zitekeela?

Egia esan ez dut inoiz pentsatu. Beti disfrutatu izan dut kirola egiten, eta aukera izan dut toki batetik bestera pasatu ahal izateko. Nire helburua beti hobetzea izan da, disfrutatzen jarraitzea. Exijentzia maila handiak plazer hori ematen dit, gustatzen zaidan hori egitea ahalik eta hoberen. Aukera guzti hauek izanda aprobeztatu ditut. Realera heltzea amets bat bezala zen, baina inoiz ez dut pentsatu: 'honetaz bizi nahi dut'. Beti saiatu izan naiz disfrutatzen, eta aukera egon den heinean, jarraitzen.

»Futbolearen aritu izan zaren bitartean ere ikasi egin duzu, IVEF edo gizarte heziketa. Futboletik bizitzearen aukerak huts egiten bazuen irtenbide gisan planteatu zenituen ikasketak?

Unibertsitatean hasten zarenean, 18 urterekin, ez dakit guzti hori erreflexionatzeko gai zaren ala ez. Azkenean gizarteak karrera bat edo zerbait ikastera eramaten zaitu, etorkizunerako beharko duzulako edo. Argi neukan posible nuen heinean bi gauzak egingo nituela, futbolearen jokatu eta ikasi. Eta posible izan nuen. Gainera, kirola horrenbeste gustatzen zaidanez eta kirolarekin lotutako gauza bat ikasi nuenez, ba... Karrera bukatuta master bat egin nuen, eta orain beste master bat egiten ari naiz, kirol egokituaren inguruan. Gainera, Bigarren Hezkuntzan klaseak eman ahal izateko titulua atera nuen. Momentuaz disfrutatzen egin dut orain arteko bidea, geroan pentsatu gabe. Eta uste dut jarrera honek eraman nauela honaino.

»Realean hiru denboraldi aritu zinen. Handik, Bilbora, Athletic-era. Bost urte egon zinen. Zer moduz?

Oso ondo, oso gustura. Athleticek bere momentuan Liga irabazteko aukera izatea eman zidan. (2015-16 denboraldian Athleticek liga irabazi zuen). Urte askotan bigarren geratu ginen ligan, eta Kopako bi final ere galdu genituen. Beste eskailera bat igotzea zen

“Cuando yo empecé era casi la única chica del pueblo jugando al fútbol, y ahora hay un montón de chicas. Cada vez hay más gente, el interés es mayor, y eso hará que suba el nivel. Queda mucho camino para una igualdad real, pero soy optimista”

Athletic-era joatea, beste koska bat igotzea. Hobetzea nahi horregatik joan nintzen.

»Zure lehen titulua irabazi zenuen, 2015-16. denboraldiko liga. Zer oroitzapen dituzu?

Egia esan irabazi baino titulu gehiago galdu ditut. Baina, bai, nire azken urtean liga irabazi genuen. Buruz ari naiz, baina oker ez banago bost urtetatik hirutan bigarren geratu ginen, eta beste behin hirugarren. Eta kopako bi final ere galdu genituen. Porrot horiek gogorrak izan ziren, baina gutxienez etapa hori ixteko modurik onena izan zen Liga irabaztea.

»2016. urte horretan Euskal Herria utzi eta Parisera, PSG talde ospetsura. Aurtengoa zure bosgarren denboraldia da. Frantziako Ligara joatea urrats berri bat izan zen?

“En cuanto a títulos, he perdido más de lo que he ganado. Son momentos duros. Cuando pierdes piensas: ‘Mejor si nos eliminaron en la primera fase o en la primera ronda y no llegar hasta aquí para perder la final en los penaltis’. Pero no es verdad. Todas las vivencias que te da llegar al final a una final, esa forma de entrenar, esa tensión... es tremenda. Pero es fútbol y alguien tiene que perder”

Bai, beste salto bat ematea zen, beste maila batetara igotzea. Aldaketa hau askoz gogorragoa izan zen, zailagoa, etxetik joatea suposatzen zuelako. Gainera, nire kasuan ez nuen frantsesa ezagutzen, eta kultura ere ezberdina da. Futbolari dagokionez, jokatzeko modua, ezberdina da ere. Guzti horretara egokitu egin behar naiz, baina egia esan nahiko azkar egin nuen adaptazioa, eta dagoeneko guztiz egokituta nago.

»Zertan aldatu zen zure jokatzeko era, zertan ezberdintzen dira Espainiar ligako futbola eta Frantziako ligakoa?

Ezberdintasun nagusia arlo fisikoan dago, jokoa askoz azkarrago doa. Fisikoak garrantzia askoz handiagoa dauka. Oso liga fisikoa da, jendea oso indartsua da, azkarra. Nire jokoa egokitu behar izan nuen, lehenago pentsatzera, lehenago ateratzera. PSGra heldu aurretik ligako jokalariek azkarrenetakoa nintzen, eta PSGn, berriz, jokalariek motelenetakoa.

»Espainiako selekzioarekin ere aritu izan zara. Bi Mundialetan, 2015 eta 2019, minutu guztiak jokatu dituen jokalariek bakarra zara.

Trantsizio hori bizi izan dugun gutxi gaude. Bederatzi urte daramazkit Espainiako selekzioa joaten, eta zortea izan dut lehen txapelketa handi batetara sailkatu ginenetik torneo handi guztiak jokatu ahal izan dudalako, Eurokopa (Suedia, 2013), Mundiala (Kanada, 2015), Eurokopa (Holanda, 2017) eta Mundiala (Frantzia, 2019). Jendea asko aldatu da, bai jokalariek, bai staff teknikoa eta bai gizartea bera. Espainiako Futbol Federazioak nesken futbolari ematen dion garrantzia askoz handiagoa da. Aldaketa hau ematen garrantzitsua da, eta ematen ari da.

»Nazioartean lortutako emaitzek agerian uzten dute garrantzia hori...

Maila asko aldatu da, batez ere azkeneko hiru edo lau urteetan. Duela bost-sei urte hasi zen benetako apustua egiten, eta horren ondorioz mailak gora egin du, bai selekzioan eta bai taldeetan. Emakumezkoen futbola garatzeko errekurtsio ezberdinak eman dira, eta orain talde asko profesionalak dira. Futbol taldeak

profesionalak badira, horrek selekzioaren maila hobetzea suposatzen du. Orain selekzioa txapelketa handietara joatea normalizatuta dago, baina ni hasi nintzenez ez ginen joaten, oso zaila zen.

»Aurreko denboraldian Espainiako Ligako emakume futbolariak greba egin dute hitzarmen kolektiboaren alde. Zuk beste liga batean jokatzeko duzu, baina nola bizi izan duzue zure lankide eta lagunengreba?

Greba beharrezkoa izan da gutxieneko batzuk finkatzeko eta behingoz emakumezkoen futbola garatzeko. Greba hasi zenenean selekzioarekin kontzentrazio bat izan nuen, eta horrek gatazka gertuagotik bizitzeko aukera eman zidan. Ez dakit greba den modurik onena gauzak konpontzeko, baina momentu bat heltzen da non zerbait egitea beharrezkoa den. Eta hitzarmen kolektiboa sinatzeko eskatzen ziren gauzak ez ziren duela bi hilabete eskatutako gauzak. Aurretik ere bai, baina era serio batean duela bi urte planteatu ziren gutxieneko horiek. Denbora honetan mila bide ezberdinetatik saiatu gara gutxieneko horiek eskatzen modu pasibo edo lasaia batean, arrazoiak ematen, bilerak eginez...

Ez zen ezer arraroa eskatzen, langileak gara, eta lankideentzako minimo batzuk eskatzen genituen. Horregatik momentu bat heldu zen egoera ez zela mugitzen eta zerbait egin behar zela. Greba egitea pentsatu zen eta nik beti eman nahi izan dut nire laguntza.

»Common Gol nazioarteko ekimen solidarioan ere parte hartzen duzue. Proiektu hau babesten duzuen futbolari profesionalak zuen soldataren %1a bideratzen duzue laguntza proiektu ezberdinei. Common Gol babesten dutenen zerrenda errepasatzean jabetzen zara emakume futbolariak gizon futbolari adina direla, kopuruz askoz gutxiago izan arren eta soldatak, zer esanik ez, askoz txikiagoak izan arren.

Pertsona bakoitzaren arabera da hori. Proiektu honen barruan gaudenok hala nahi dugulako da, ez da

“En el PSG el día a día es el mismo en el equipo masculino y el femenino. Las rutinas y los entrenamientos son los mismos. Normalmente entrenamos por las mañanas. A las 09:00 tenemos que estar en la instalación deportiva para desayunar. Primero hacemos gimnasio para hacer ejercicios de calentamiento y prevención. Después salimos al campo y normalmente nos ejercitamos durante hora y media. Allí comemos, y después de comer hay sesiones con el fisio, según las necesidades. Y, dos días a la semana también tenemos entrenamiento por la tarde”

etorri Common Goleko inor guregana ea parte hartu nahi dugun eskatzera. Ez. Han gaudenok guk nahi izan dugulako da, eta nire kasuan, nire soldataren %1a eman nahi dudalako. Ez dakit beste futbolari profesionalak zer egiten duten euren diruarekin, norberak bere gauzak ditu, beste batzuk beste organizazio edo fundazioetara ematen dute dirua. Egia esan ez dakit zein den arrazoia ekimen honetan emakumeen eta gizonen kopurua gutxi gora behera berdina izateko. Ez dakit daukagun heziketarengatik den edo zer.

Nire kasuan, zortea daukat nire hobbyarekin bizitza aurrera eramateko aukera dudalako, nire hobbya nire lana da, eta uste dut horrekin aukera izan dezakedala egoera ez on batean dauden horiek laguntzeko. Nik Indiako organizazio batetara bideratzen dut nire diruaren parte hori, nesken organizazio bat, futbolaren bidez garatu eta independizatu ahal izateko.

» Emakumeen futbola suspertzen ari da. Futboleari hasi zintzen uste zenuen urte gutxitan egoera honetan egongo ginela?

Espero nuen, esperantza hori neukan. Gauzak asko garatu dira ni hasi nintzenetik, eta urtez urte asko

aldatzen dira gauzak, taldeen apustua handiagoa da. Realean hasi nintzenean ez nuen zelai handi batean jokatzeko aukerarik izan. Behin, dagoeneko Athleticen nengoela, euskal selekzioarekin Anoetan jokatu genuen. Hori izan zen estadio handi batean jokatu nuen lehen aldia.

Gero ja Athleticen liga bat galdu genuen, 38.000-40.000 pertsonen aurrean jokatu genuen partida batean, San Mamesen. Hor hasi zen pixkanaka. Orain egia da astebururo ia estadio handi bat irekitzen dela emakumeen futbolerako, eta hori oso onuragarria da. Profesioaren parte da, baina beti esaten dut hau ez litzatekeela izan behar urtean behin egiteko gauza bat, astebururo jokatzera normalizatu beharko litzatekeela.

Orain festa bat bezala hartzen da. Estadioa irekitzen da, ume asko joaten dira, eta egia da emaitza bigarren plano batean geratzen dela. Baina zure lana da, errendimendu batean zaude, eta zuk irabazi nahi duzu, liga jokatzeko ari zarela. Oso ondo dago festa antzeko bat egitea, baina garrantzia errendimenduari eman behar zaio.

»Frantziar egoera hobea da, taldeen egoerari dagokionez?

Gauza askotan berdina da, baina era berean ezberdina beste gauza askotan. Berdina da neurri batean, bi-hiru talde daudelako goialdean, kondizio eta errendimendu maila handiago batekin. Profesional bezala ez daude bost talde baina gehiago, eta talde asko amateurak dira. Baina Frantziako federazioa hori aldatzeko asmoz dago.

Lehen bertako liga besteak baino aurrerago zihuan, baina azken urteetan moteldu egin da. Futbol mailan nibela handiagoa da, errendimendua hobea da, baina organizazio mailan, antolakuntzari dagokionez, egia da talde askotan entrenatzeko moduari ematen zaion garrantzia ez dela oraindik onena. Talde askotan jokalariek lana egin behar dute eta gero entrenatzera joan. Eta lana egin eta gero entrenatzen baduzu, entrenamendu hori ez da kalitatekoa, eta gero asteburuan ezin duzu ondo edo baldintza onenetan jokatu. Eta hori gertatzen bada agian jendea ez zaio ikusten ari den partidua horrenbeste gustatzen, eta azkenean moztu eta aldatu beharreko ziklo batean sartzen zara.

»Europa mailako talde onenetako batean jokatzeko duzu, PSGn. Gizonezkoen taldea ere Europako onenetakoa da. Baldintzei dagokionez aldeak izugarriak dira diruari dagokionez, batez ere soldatetan, baina bi taldeetako jokalariek duzuen exijentzia maila bera da. Nolako da zure eguneroko egun bat?

Egunerokoa berdina da, guztiz. Gero, egia da, taldeko entrenatzailearen arabera exijentziak ezberdinak direla: batzuetan derrigorrezkoa da bertan gosaltzea eta bazkaltzea, besteetan ez... Baina, bestela, entrenatzeko errutinak eta abar berdinak dira. Normalean astean zehar egun bat libre izaten dugu, baina beti ez da horrela izaten.

Goizetan entrenatzen dugu. 09:00tan kirol instalazioan egon behar dugu gosaltzeko. Lehenik gimnasioa egiten dugu, beroketa eta prebentzio ariketak egiteko. Ondoren zelaira ateratzen gara, eta normalean ordu eta erdiz aritzen gara. Han bazkaltzen dugu, eta bazkaldu eta gero fisioarekin saioak daude, beharren arabera. Eta, astean bi egunetan arratsaldean ere entrenamendua izaten dugu. Berdina da, ez dugu gizonezkoen taldea baina gutxiago entrenatzen.

Eta, gainera, taldearen izenean ditugun ekitaldi ezberdinak ere antzekoak dira: umeekin egon, ospitaleetara joan, eskolak bisitatu... Exijentziari

dagokionez dena berdina da, berdina edo gehiago entrenatzen dugu. Alde bakarra bidaiak dira, denbora gehiago eman behar izaten dugu. Azken finean gu ez goaz hegazkin pribatuetan. Eta hori PSGn oso ondo gaudela, bidai asko hegazkinez eta trenegaz egiten ditugu.

»Nola ikusten duzu emakumeen futbolaren bilakaera? Nola ikusten duzu kirol mailari dagokionez bost edo hamar urte barru?

Uste dut hobera joango dela. Orain ematen ari den aldaketa erritmoa handia da, eta hori ona da. Behin minimo hauek jarrita, (hitzarmen kolektiboaren akordioan lortutakoaz mintzo da), gizartean aldaketa bat ere ematen ari da. Ni hemen (Legazpin) hasi nintzenean ia herriko neska bakarra nintzen futboleko jokatzeko, eta orain neska pila bat daude. Geroz eta jende gehiago egon, interesa handiagoa da, eta horrek maila igotzea ekarriko du.

»Hala ere, asko geratzen da benetako berdintasun bat lortzeko. Abuztuaren Txapelketan Ligaren azken fasea jokatu zen Anoetan eta San Mamesen. Zuek final-erdietan galdu zenuen, eta partida amaieran kexatu zinen, gizonezkoen txapelketan ez bezala, zuenean ez zegoelako VAR edo bideo-arbitrajari.

Lehenengo argi utzi nahi dut ez gurea galduta horregatik, ez ginen etxera joan bideo-arbitrajea ez zegoelako. Baina, hori esanda, ez da normala horrelako partidua batean bideo-arbitrajari ez egotea. Ez da

“Mi familia ha sido fundamental. Me llevaban en coche para jugar en el Urola, igual a Zarautz... Cuando he jugado con la Real, el Athletic o la selección siempre han estado allí, en la grada. También vienen a París. Me han apoyado en todas las decisiones que he tomado. Ahora, con los años, da la impresión de que es fácil cambiar de equipo, pero no; supone muchas cosas. A pesar de ello, siempre me han dado apoyo y herramientas para hacer lo que he creído mejor en mi carrera deportiva”.

normala. Txapeldunen liga osoan bakarrik finalean egon zen. Benetako berdintasuna lortu nahi badugu denok laguntza behar dugu, eta arbitroek ere laguntza behar dute. Eta uste dut garrantzitsua dela jendeak hori jakitea. Partida hori San Mamesen jokatu zen, eta jendeak pentsatu dezake: “a, ba San Mamesen jokatzeko badute gizonezkoen baldintza berdinetan jokatu dute”. Ba ez, gure kasuan, adibidez, ez genuen bideo-arbitrajirik, Txapeldunen Ligako final-erdi batzuk izan arren. Ez da normala horrelako zelai batean jokatzeko, VAR teknologia egoteko azpiegitura guztia daukana, eta ez egotea hiru lagun bertan telebista bidez arbitroari laguntzen.

»Zein da futbolak utzi dizun edo eman dizun aitortzarik onena?

Hainbat sari individual lortu ditut. Bai, sari horiekin pozten zara, gauzak ondo egin dituzula esan nahi duelako eta lan hori aitortzen dizutela. Baina bueno, futbola talde kirola da eta beti nahiago izaten duzu talde bezala zerbait irabazi. Futboleantaldean egiten duzu dena, irabazi zein galdu.

Nik futboleantaldean askoz gehiago galdu dut irabazi dudana baino, baina Athleticekin irabazitako liga eta PSGrekin

irabazitako kopa... buf... horiek dira gelditzen zaizkizun momentuak, grabatuta dituzunak. PSGn lehen urtean Europako Txapeldunen Ligako finalera sailkatu ginen, eta penaltietan galdu genuen. Baina nahiz eta galdu final hori grabatuta daukat, horra iristea kristorena izan zen. Zuretzat gelditzen diren momentuak dira.

»Futbolaren alde txarra ezagutzen duzu, kirol ikuspuntutik. Irabazi duzu, baina askoz gehiago dira galdu dituzun finalak irabazitakoak baino.

Momentu gogorrak dira. Justo galtzen duzun momentuan pentsatu izaten duzu: ‘hobe lehen fasean edo lehen kanporaketan kanporatu bagintuzte eta ez honaino iritsi finala penaltietan galtzeko’. Baina ez da egia. Azkenean final batetara heltzeak ematen dizkizun bizipen guztiak, entrenatzeko modu hori, tentsioa hori... izugarria da. Baina futbola da, eta norbaitek galdu behar du.

Oso lehiakorra naiz, eta beti irabazi nahi dut, baina... Batzuetan gauzak gertatzen dira, ikusten duzu zure indar guztia jarri duzula baina ez duzula lortu. Baina futbola beti ematen dizu beste aukera bat, eta hori da galtzen duzunean berriro entrenatzeko eta berriro hor egoteko indarra ematen dizuna.

»Beti esan izan duzu futboleantaldean egin duzun ibilbide oparo hau ezinezkoa izango litzatekeela familiak eman dizun babesik gabe.

Guztiz oinarrizkoak izan dira. Urolan jokatzeko eramaten ninduten, Zarautzera berdin... Realean hasi nintzenean ez neukan oraindik gidabaimenik, eta Realak jartzen zidan taxi zerbitzu bat erabiltzen nuen. Baina, partidetara, eurek eramaten ninduten. Realarekin, Athleticekin edo selekzioarekin jokatu ditudan partida guztietan han egon dira beti, harmailan. Parisera ere etortzen dira. Eta ez hori bakarrik, erabakiak hartu behar izan ditudanean beti egon dira hor. Orain, urteekin, ematen du erraza dela taldez aldatzea, baina horrelako aldaketa batek gauza asko suposatzen ditu. Eta beti eman dizkidate niri kirol ibilbidean hartu ditudan erabaki guztiak hartzeko babesa eta tresnak. **A**

La capitana de Paris

Irene Paredes Hernández (Legazpi, 1991)

G.Q.

Irene Paredes es, sin duda, la mejor jugadora de fútbol de la historia de Euskal Herria. Capitana y una de las estrellas del Paris Saint Germain, –uno de los clubs más importantes del panorama futbolístico mundial– pasó su infancia entre raquetas, balones y bicicletas. También practicó judo y atletismo pero, al final, tuvo que elegir: y eligió fútbol.

El 5 de octubre se han cumplido doce años desde que jugó su primer partido profesional con la Real Sociedad. Durante este tiempo ha vivido en primera persona la evolución del fútbol femenino, lo que le hace ser optimista de cara al futuro. Cuando ella empezó a jugar, recuerda, no había muchas chicas. Ahora, sin embargo, la situación es muy diferente. “Cada vez son más las chicas que juegan a fútbol y cada vez se apuesta más por el fútbol femenino. También en la sociedad se está dando un cambio. Cuanta más gente esté involucrada, el interés será mayor, y eso hará que suba el nivel”.

Sin embargo, eso no significa que todavía no haya muchas cosas que mejorar. Por ejemplo, en la última Champions League femenina, salvo en la final, no hubo VAR. “No quiero decir que nos eliminaron por la ausencia de VAR, pero no es normal que en un partido así, unas semifinales de Champions, no hubiera video-arbitraje. Y más jugándose ese partido en un estadio como San Mamés, que tiene toda la infraestructura para poder utilizar el VAR”.

Irene es una deportista de élite. Tiene la misma exigencia que Neymar o Mbappé, dos de las estrellas del equipo masculino. Entrena lo mismo –o más– y los compromisos del club como visitas a escuelas u hospitales son similares. Suele llegar a las 09:00 a la ciudad deportiva. Allí desayuna, entrena sobre el césped y hace los habituales trabajos de acondicionamiento físico, como gimnasio o la recuperación con los fisioterapeutas. Dos días a la semana, además, trabajan por la tarde. Sin embargo, al igual que sucede en muchos sectores, ni los sueldos ni el reconocimiento social son equivalentes.

Esperemos que, más pronto que tarde, los pasos que se están dando sirvan para lograr este objetivo, tanto en el deporte como en los diferentes ámbitos del mundo del trabajo. **A**

Azaroak 17

Zaintza sektoreak, grebara

ALDA

Datorren azaroaren 17an, Hego Euskal Herri osoko milaka langilek zaintza profesionalek -pribatizatuak- publikoak, duinak, unibertsalak eta doakoak izan behar dutela aldarrikatuko dute. ELAk deitutako lanuzteak aldaketa historikoa bultzatu nahi du sektore prekarizatu batzuetan, baina, hala ere, kalteberatasun bereziko pertsonen arduratzen dira, hala nola adinekoez, adingabeez, dibertsitate funtzionala duten pertsonen edo gizarte-bazterketa jasateko arriskuan dauden pertsonen. Bere deialdian, sindikatuak ez ditu ahazten etxeko milaka langile, hauei ez zaie greba egiteko eskubiderik aitortzen, ez eta lan-eskubide oinarrizkoenak, baina zaintza merkantilizatuaren zati nabarmena hartzen dute, sarri esplotazio eta abusuzko baldintzetan.

Zaintza gehienak pribatizatuta edo merkantilizatuta daude, enpresa pribatuen esku, zeintzuk etekin ekonomikoa lehenesten duten, eta ez pertsonak zaintzea. Hori guztia, gainera, diru publikoz finantziatuta. Bere burua aurreratutzat duen gizarte batek nolatan onar dezake biziarekin negozioa egitea? ELAren aburuz, zaintza profesionalizatua publikoa, duina, unibertsa eta doakoa izan behar da.

Koronabirusak eragindako pandemia une historiko larria dugu, eta ezin dugu besterik gabe pasatzen utzi. Zaintza sistemak eztanda egin du eta langileak ari dira, oraingoan ere, ondorioak pairatzen. Euren sostengatzen dute milaka pertsonaren bizia, larrutik ordainduz, esplotazio fisiko, psikologiko eta emozionalaren pean. Egunez egun bizia jokoan jartzen dute, bitarteko oso urriekin, langile kopuru eskasarekin, baldintza latzetan. Gure ahotsa entzunarazi behar da hau berriz gerta ez dadin; aski dela esateko unea iritsi dela.

Azaroaren 17ko ELAk deitutako grebak aldaketa historikoa eragin behar du sektore honetan; helburua da zaintza sistema publiko bihurtzea, eta hau gure herrian lehen tasun politiko izan dadin lortzea.

Zaintza sektoreko profesionalen lan baldintzak hobetzea ezinbestekoa da zaindu beharreko pertsonen arreta duin eta integrala izan dezaten biziaren ziklo desberdinetan, jaiotzetik heriotzeraino. Zaintza eredu honen oinarriak izan behar dira hurbiltasuna, kalitatezko tratua eta pertsonen autonomiarekiko errespetua.

Azaroaren 17ko grebako aldarriak

- Egoera bereziki kaltebera duten pertsonen zaintza zerbitzuen publikazioa (etxez etxeko laguntza, eguneko zentroak, zentro erresidentzialak, etxebizitza komunitarioak, tutelapeko etxebizitzak, aterpetxeak, eta esku-hartze sozialeko beste zerbitzu batzuk).
- Zuzeneko eta azpikontrataturako enpleguarentzako subrogazio eta finkatze bermea, aldi baterako lanpostuak barne.
- 10.000 profesional gehiago kontratatu eta lanaldia %100eraino luzatu (baldin eta borondatez kontrakoa eskatzen ez bada).
- Sektoreko genero-arrakala gainditzeko taxuzko neurriak eta zaintzaren balio sozial eta produktiboaren aitortza.
- Zuzeneko arretaren ratioak hobetu eta bajaran dauden langileen ordezkapena lehen egunetik hasita.
- Lan osasuna bermatzeko neurri egokiak, batik bat arrisku psikosozialei dagokienez.
- Langileen osatze emozionalerako plana, hein batean bederen pandemiaren kalte larriak arintzeko.

Sektore hauetako langileek badakite ez daudela bakarrik. ELAz gain, senide eta pentsiodun elkarrekin eta kolektibo feministak borrokatzen ari dira haiekin.

Aliantzak ehuntzen jarraitzeko unea dugu; aldarrikapenak plazaratzeko unea, gizarteak une historiko honen kontzientzia hartu eta urrats bat egin dezan aurrera. Hori baita gizarte justuagoa lortzeko modua, non giza-eskubideak beste edozein interesen gainetik kokatuko diren. Bizia erdigunean izatea ez dadin eslogan hutsa izan eta kapitala-bizia gatazkak kalera irten dezan.

June Fernández, periodista

No dejemos de cuidarnos

Osasun krisiak
zaintza lanen
garrantzia
eta horien
prekarizazioa
agerian utzi du,
baina Gobernuek
ez du egiturazko
arazo horiei
irtenbidea
emateko
borondaterik.
Gobernuak
pertsona guztiak
interdependenteak
garela eta
gure osasun
emozionalak
inporta duela
aintzat hartzen
ez dutela ikusita,
premiazkoa da
zaintza sare
komunitarioak
sendotzea.

El pasado 27 de octubre, el día después de que el Gobierno Vasco anunciase la restricción de la movilidad entre municipios, salvo por “causas de fuerza mayor”, Galder González llamó al 012 para preguntar cómo se justifican los desplazamientos para atender a personas dependientes. Retransmitió en Twitter la cadena de conversaciones telefónicas infructuosas con un funcionario que reconocía la ausencia de criterios y modelos claros. Aventuraron que podía probar a escribir él mismo una carta autorizando a su padre a recoger a sus criaturas en el colegio y que, en todo caso, la Ertzaintza se guiará por su particular sentido común para decidir si esa causa y ese justificante son válidos.

Hago inventario de los desplazamientos que son esenciales para mí, para cuidar y ser cuidada en mi familia biológica y en la elegida. Me pregunto si el ertzaina de turno aceptará que es “por causa mayor” seguir visitando a mis abuelos octogenarios para que recuperen el tiempo perdido con su bisnieta. Me pregunto qué salvoconducto puede servir a mis amigas para que sigan viniendo a liberarnos una horita de la maternidad intensiva sin miedo a una multa. Me pregunto si para la Ertzaintza es de sentido común que vaya a apoyar a una amiga con depresión que vive sola con sus hijas.

Seguimos igual que en la desescalada: sabemos cuándo y cómo podemos consumir pero no sabemos cuándo ni cómo podemos dar y recibir cuidados. No se trata de establecer excepciones para atender a personas dependientes sino de que todas las personas somos interdependientes. Necesitamos un sistema público y comunitario basado en la corresponsabilidad social e institucional y en una concepción integral de los cuidados.

REPITIENDO ERRORES

Los gobiernos esperan a la vacuna como única salvación, en vez de entender que este sistema enferma, que la contaminación, el estrés, la precariedad material y emocional, las violencias machistas y racistas enferman. Y que, por el contrario, respirar bien, alimentarnos bien, contar con una comunidad fuerte, con una red de afectos fuerte, son factores de protección de la salud. La Iniciativa Mesoamericana de Defensoras de Derechos Humanos publicó en mayo un compendio de herramientas de autocuidado y sanación que tienen en cuenta la salud física, la emocional, la energética, la mental y la espiritual. ¿Os imagináis unas políticas públicas

de contención de la Covid-19 que contemplan todas esas dimensiones?

Leo un artículo de la antropóloga mexicana Eva Bidegain en la Revista Amazonas en el que observa que en la gestión de esta crisis sanitaria se están repitiendo los errores de otras como la de la tuberculosis, el ébola o el sida, como las dinámicas de estigmatización y de segregación social: “Centrarse sólo en la transmisión del virus Covid-19 puede opacar las condiciones sociales y culturales en que se enferma y las razones de diferencias en el acceso a una atención biomédica oportuna. Los estados nutricionales, de vivienda, de fatiga y de enajenación por jornadas laborales importan tanto como la forma en que se propaga un virus en el aire”. Y concluye: “El cuidado se torna un valor social en esta pandemia”.

Releo el dossier “Las vidas en el centro. Propuestas para hacer frente a la crisis del Covid-19 y al neoliberalismo patriarcal y colonial”, elaborado por la coordinadora feminista Bizitzak Erdigunean en abril: “Aunque nos hablaban de recuperación, nosotras insistíamos en que estábamos en crisis profunda. Insistíamos en que lo que estaba en riesgo era la vida misma,

la del planeta y la de la gente; y que la causa era el sistema capitalista heteropatriarcal racista (...) La crisis sanitaria está permitiendo ver la importancia fundamental para el sostenimiento de la vida de trabajos (pagados y no pagados) que antes pasaban ocultos. Estos trabajos están fuertemente feminizados y cruzados por otras desigualdades (de clase social, racialización, estatus migratorio y edad). Están también fuertemente precarizados”.

Y sin embargo, medio año después, el personal sanitario de Osakidetza, las trabajadoras de comedores escolares o las trabajadoras de las residencias de Gipuzkoa están en huelga. El movimiento de pensionistas y las trabajadoras del hogar organizadas siguen clamando en el desierto. Las instituciones vascas, lejos de aprovechar esta oportunidad histórica para dignificar y revalorizar los cuidados, siguen ancladas en una concepción capitalista y patriarcal de la economía, cuya consencuencia es la necropolítica.

REINVENTARNOS LA VIDA

En marzo, el Gobierno Vasco ni se molestó en contestar a la invitación del movimiento feminista a una mesa técnica de crisis para abordar el colapso de

los cuidados. En septiembre, su primera decisión relativa a las políticas de igualdad fue mover Emakunde de Lehendakaritza a una viceconsejería.

AUTOORGANIZACIÓN

Así que yo espero más de la autoorganización que de las instituciones. En primavera florecieron las redes de apoyo mutuo, los comedores sociales, las cajas de resistencia. ¿Qué estructuras comunitarias podemos crear ahora? ¿Qué estrategias de desobediencia podemos adoptar para que no logren aislarnos, deprimirnos y neutralizarnos políticamente?

Me retumban las palabras de la feminista india Krishna Hemaraj en un artículo sobre gestión del Covid-19 y distancia social traducido a castellano por la revista mexicana Luchadoras: “Una cosa es mantener el distanciamiento físico, pero habría que permitir que prospere la solidaridad social. Admitámoslo, aislarnos socialmente probablemente terminará matándonos más rápido que el virus”.

Y también las de Antonia Ávalos, portavoz de la Mujeres Supervivientes de Violencia de Género de Sevilla, una asociación que gestiona un comedor social, ha acompañado a mujeres confinadas con sus maltratadores y a familias monomarentales: “Ante el colapso del sistema, vamos a reorganizar los afectos y los recursos con los que contamos para cuidarnos y protegernos. Mientras el estado no dé soluciones, nosotras vamos a reinventarnos la vida”. [A](#)

“¿Dónde está mi hijo?” “Pregunte en objetos perdidos”

Testua: IVÁN GIMÉNEZ Fotos: cedidas por la productora

El documental **Non dago Mikel?** -estrenado y premiado en el Zinemaldia- relata la historia del joven navarro Mikel Zabalza, afiliado de ELA que apareció muerto tras ser detenido por la Guardia Civil hace 35 años, y la lucha de su familia por esclarecer los hechos. Zabalza se ha convertido en un auténtico símbolo de la lucha contra tortura.

Donostia, 1985ko azaroaren 26an. Intxaurrendoko Guardia Zibilak sei gazte atxilotu zituen: Mikel, Patxi eta Aitor Zabaltza (hiru anaiak), Idoia Aierbe (Mikelen bikotekidea), Manolo Bizkai eta Ion Arretxe. Hurrengo egunetik, Mikel desagertua egon zen, 20 egun ondoren hilik agertu arte, Bidasoako bazterrean (Endarlatsa auzoan). Beste guztiak libre geratu ziren, kargurik gabe. Torturatua eta erahila izan zela salatu zuten lehen momentutik, eta denboraren poderioz, inork gutxi ez du hori zalantzan jartzen. Hala ere, inor ez zen epaitua, eta Estatuak ez du aitortzen guardia zibilek egin zutena. Mikel Zabaltza Gogoan Herri Ekinbideak oroitzeke ekitaldia urtero antolatzen du Orbaitzetako Olhan, eta hortik atera zen, orain dela hainbat urte, dokumental bat egiteko ideia. Finantzazioa auzolanaren bidez egin da, eta ELAk bere ekarpena egin du, proiektua ahalbidetzeko.

Mikel Zabaltza fue detenido el 26 de noviembre de 1985, y su muerte, tras pasar por el cuartel de Intxaurrendoko, se ha convertido en un símbolo de la lucha contra la tortura.

“En aquella época, se empezó a delimitar la línea entre los detenidos ‘torturables’ y los ‘no torturables’. Como explica el forense Paco Etxeberria, hasta entonces los detenidos eran de procedencias sociales y políticas muy diversas, y las distintas policías les aplicaban los mismos métodos, más o menos. Pero a principios o mediados de los 80, el Estado se da cuenta de que era más eficaz delimitar ese grupo de personas ‘torturables’ a la izquierda abertzale y su entorno, con el fin de extender una creencia: si te detienen, si te torturan, será porque algo has hecho; el resto no tiene nada que temer”.

El documental

Así explica Miguel Ángel Llamas Pitu (Noain, 1980) una de las convicciones a combatir con el documental *Non dago Mikel?*, estrenado en el último Festival de San Sebastián, donde recibió una mención especial en su

categoría. ¿Por qué el caso de Mikel Zabaltza (Orbaitzeta, 1952) fue un aldabonazo tan fuerte y se ha convertido en un icono de la denuncia de la tortura en el Estado español?

“Precisamente –señala Pitu– porque el caso de Mikel demuestra que esto, en Euskal Herria, le podía pasar a cualquiera, incluso sin ser militante o activista de

la izquierda abertzale o de ETA; era un conductor de autobús, un trabajador afiliado a ELA –como recalca su madre en el documental–, que vivía en Donostia pero era de un pueblo muy pequeño de ese bucólico Pirineo navarro...”.

En la dirección del documental, Pitu ha trabajado junto a Amaia Merino (Donostia, 1970), que

De izquierda a derecha: Miguel Ángel Llamas ‘Pitu’ y Amaia Merino, codirectores del documental Non dago Mikel?

La respuesta social al asesinato de Mikel Zabalza fue enorme, y su represión, también.

además de una larga experiencia en producciones audiovisuales, ha aportado un criterio y un punto de vista original e incisivo al documental: “En nuestra denuncia, sabíamos que corríamos un riesgo: que pudiéramos dar a entender que la tortura es inadmisibles, pero que encima en el caso de Mikel Zabalza la sufrió un inocente. Y no, que una persona sea inocente o culpable es irrelevante en este sentido: la tortura es algo inhumano e injustificable en todos los casos. Por eso, hemos pensado y debatido mucho sobre cuándo dar a conocer al espectador que Mikel Zabalza (y las demás personas detenidas junto a él) no eran responsables de los cargos que les acusaban; no ha sido fácil”.

“No solo eso –añade Pitu–; otro riesgo era que alguien pensara que esto eran cosas que pasaban

en los años 80, especialmente entre la gente joven. Y no. Es cierto –añade–, que desde 2011 no se han denunciado torturas en Euskal Herria. Ello demuestra que ha habido desde entonces un mandato político para no aplicarlas, lo que refuerza la idea de que hasta ese momento existía el mandato contrario, lo cual es muy grave. Y no hay que olvidar que las torturas eran posibles, entre otras cosas, gracias a la Ley Antiterrorista, que sigue en vigor; el Estado la puede volver a aplicar cuando quiera, no se ha derogado”.

Inhumana tortura

La tortura –y en el caso de Mikel Zabalza, el asesinato como consecuencia– es, por tanto, un peligro que sigue latente. “¿Cómo es posible torturar a otra persona, infligirle tanto dolor–se pregunta

“Mikelen kasuak Euskal Herrian horrelako zerbait edonori gerta zekiokela erakusten du, baita ezker abertzaleko militante edo aktibista izan gabe ere”

Amaia Merino–, sin la más mínima empatía, y además como parte de un sistema perfectamente organizado, como se demostró en Intxaurrondo? En el documental, el testimonio de Ion Arretxe (detenido junto a Mikel, y que falleció en 2017) es capaz de hacernos sentir ese escalofrío, lo inhumano de la tortura: es uno de los momentos cumbre de la película”.

En esos pasajes se difumina la odiosa línea entre los detenidos ‘torturables’ (“algo habrá hecho”) y los ‘no torturables’, una divisoria que durante décadas se ha impuesto imperceptiblemente. “Eso explica –subraya Pitu–, que nos impactara tanto la denuncia de torturas en el caso *Egunkaria* y en otros similares, mucho más que en el caso de cientos de jóvenes [como el propio Pitu] de organizaciones ligadas a la izquierda abertzale”. Y sin embargo, “la tortura en Euskal Herria, como demuestra el caso de Mikel Zabalza, es como una lluvia que puede mojar a cualquiera, pero que solo cae en este país: si sales a la calle en Noain o en Markina corres el peligro de empaparte, mucho más que en el resto del Estado español o francés”.

Boom de películas sobre el conflicto

Alguien puede ver una casualidad o, quizá, una razón lógica en el boom de películas vascas que estos últimos años han abordado *la Cosa* (según la expresiva y elocuente denominación que hizo fortuna para referirse al *conflicto*). En este último Zinemaldia, de hecho, se han estrenado *Caminho Longe* (biografía del ex militante de ETA

“Ion Arretxeren testigantzak (Mikelekin batera atxilotua eta 2017an hila) hotzikara eragiten du, torturaren ankerra: filmaren unerik garrantzitsuenetako bat da”

Alfonso Etxegarai), o *Jo ta ke*, de Aitziber Olaskoaga. Sin olvidar la cosecha fuera del certamen, como *Historia de un volante* (desaparición de Naparra), series como *Patria* o comedias como *Ocho apellidos vascos*, por citar todos los géneros.

La propia Amaia Merino fue pionera junto a su hermano Aitor con *Asier eta biok* (2013), que reflejaba “la dimensión humana de un terrorista... ¡imperdonable! para muchos...”. Sin olvidar *La pelota vasca*, de Julio Medem (2003).

“El cine –explica Pitu–, y esto lo saben muy bien en EEUU, es un medio invencible para repartir los papeles entre buenos y malos. Sin embargo, desde hace unos años, en Euskal Herria tenemos la oportunidad de proponer relatos más complejos. Yo mismo me

pregunto: ¿Si ETA siguiera en activo, nuestra película habría llegado a Zinemaldia?”.

Escalafón de violencias

En este sentido, esta proliferación de relatos (no solo audiovisuales, sino también literarios) “trae consigo otra consecuencia: una especie de escalafón entre las violencias”, explica Pitu. “¿Son todas igual de repudiables? ¿Son todas iguales? ¿Cómo se hace una clasificación, si todas las violencias no son equiparables?”.

Para Amaia y Pitu, “en toda esta historia ha habido una carencia absoluta de empatía con las víctimas: solo las protegíamos si estaban cerca de nuestro bando, por decirlo de alguna manera. Así se comportaba todo el mundo”.

En el caso de Mikel Zabalza, incluso, Pitu reflexiona sobre las víctimas de los crímenes que la Guardia Civil quiso imputar al joven de Aezkoa. “Fíjate que poco respeto tenía el Estado por las víctimas de ETA: quería presentarles –en ese caso y en muchos más– un culpable falso. ¿Eso es respetar el dolor de esas familias, hacerles creer una mentira?”.

En el polo opuesto, va de suyo el desprecio de esa misma Guardia Civil –y del Estado– con el dolor y la incertidumbre de la familia Zabalza. “Es muy conocido lo que le dijeron a Garbiñe Gárate, la madre de Mikel, cuando acudió a Intxaurrenondo a preguntar por su hijo: ‘Vaya a objetos perdidos.’” Éste es solo uno de los numerosos episodios documentados en *Non dago Mikel*, aparte de los que

“Zinema –azaldu du Pituak–, eta hori oso ondo dakite AEBetan, tresna oso eraginkorra da paperak onen eta gaiztoen artean banatzeko”

DOCUMENTAL NON DAGO MIKEL?

DIRECCIÓN:

***Amaia Merino.** Desde 1995 trabaja como montadora cinematográfica. Ha editado más de 25 largometrajes (coguionista en muchos de ellos). Es codirectora, coguionista, coproductora y montadora del documental "Asier eta Biok", ganador del Premio Irizar del Festival de Cine de San Sebastián 2013, entre otros premios internacionales.

*Miguel Angel Llamas.

Técnico superior de Producción Audiovisual. Actualmente trabaja en el diario digital **Ahotsa.info**. *Non Dago Mikel?* es su ópera prima en cine.

GUIÓN: Amaia Merino | Miguel Angel Llamas.

PRODUCCIÓN: Izaskun Arandia (Izar Films), Miguel Ángel Llamas (Ahotsa.info).

MONTAJE: Amaia Merino.

MÚSICA: Gorka Pastor.

DURACIÓN: 80 min.

IDIOMA: Euskara / castellano.

El cuartel de Intxaurrondo fue una auténtica casa de los horrores, como se demostró con el tiempo.

se han quedado fuera de la cinta. "Teníamos cientos de horas de entrevistas –apunta Amaia Merino–, además de muchísimo material documental. Era imposible incluirlo todo. Visto desde hoy, una de las cosas que más nos impacta es la cantidad y el tipo de material que tiene ETB: mientras Mikel estaba desaparecido, su familia solía aparecer en la televisión, denunciando la situación... Son cosas que hoy no pasarían, seguramente".

Imágenes impactantes

Las entrevistas con dos de los detenidos junto a Mikel, Idoia Aierbe (pareja de Mikel) y Ion Arretxe (autor, años después del libro *La sombra del nogal*, sobre las torturas en Intxaurrondo), "fueron unos de los momentos más impactantes", como también las imágenes del hallazgo del cadáver, recuperado de las aguas del Bidasoa. "Son imágenes muy duras –reconoce Pitu–, pero demostraban fehacientemente lo que de verdad ocurrió".

Precisamente para dar salida a todo el material audiovisual que no pudo entrar en *Non dago Mikel*, Pitu y Amaia han editado también una web-serie que puede verse, por capítulos, en **www.mikelzabalza.eus**, una apuesta novedosa para quien quiere saber más o para reforzar el lado popular de un proyecto financiado en auzolan (crowdfunding se llama ahora). "La película no tiene un objetivo comercial –recalca Amaia–. Mucha gente nos ha aportado ayuda, dinero... Eso ha hecho posible el proyecto, pero también nos supone una responsabilidad muy grande. Esto tenía que salir bien, también por toda esa ayuda, y por el equipo tan comprometido que hemos tenido detrás (Izar Films, Ahotsa, etcétera)".

Y no solo por eso: "Al fin y al cabo –subraya Pitu–, Mikel Zabalza se ha convertido en un símbolo contra la tortura que han querido ocultar". ▣

“Gure semealabei egia kontatuko diegu; eta gezurrak nork kontatuko ditu?”

35 urte geroago, Mikel Zabalzaren familiak egiaren, justiziaren eta erreparazioaren zain jarraitzen du

Dokumentalaren lehen irudietan, Mikel Zabalzaren hiru ilobak agertzen dira, Orbaitzetako Olharen Zabaltzarren etxeko ganbaran. “Etxe honetako sekretua deskubritzera goaz”, diote. Ohetzar bat azpian dagoen kutxa bat irekitzen dute, eta 35 urte hauekin familiak jasotako eskutitz guztiak miatzen hasten dira. “Aldekoak eta kontrakoak”, denetarik dago. Ildo horretatik tiraka, pelikula aurrera doa.

Protagonista batzuk aski ezagunak dira: Barrionuevo, Galindo, garai hartako kazetari batzuk... Baina lau pertsonen hunkitzen gaituzte euren testigantzekin, norbera bere moduan: Garbiñe (Mikelen ama, 1996an hil zena), Ion Arretxe (2017an hil zena), Idoia Aierbe (2018an hil zena) eta Patxi, Mikelen anaia, urtero urtero bere etxean Mikelen omenaldiaren anfitrioi apal eta abegikorra den bihotz oneko gizona.

Ionen torturen kontakizuna sinesgarritasun osokoa da, modu apalean, behar ez diren dramatismorik gabe, baina benetan hunkigarria: “Ni ez naiz heroi bat. Ezin nuen ezta susmatu ere Intxaurrondo horrelakoa zenik. Infernua zen”.

Orain denok badakigu, nahiz eta urte luzez susmatu. Egia zer den ere badakigu, Mikelen ilobek esaten duten bezala: “Gure semealabei egia kontatuko diegu. Baina, gezurrak, nork kontatuko ditu?”.

Agian, dokumental hau ikusi ostean, inor ez da ausartuko gezurrak kontatzera. Asko jota, isilik jarraituko dira, baina hori ez da nahikoa, Zabaltzarren egia eta aitortzaren zain daudelako. **A**

ALDA: Aldaketa abian da Iparralden

ALDA elkarte Baionan sortu zen, Iparraldeko jende xehearen oinarritzko eskubideen eta beharren alde egiteko. Azken helburua herri-mugimendu bat antolatzea da, gizarte justuago, solidario eta jasangarria eraikitze aldera

ALDAren Batzar Eratzailean 50 pertsona inguruk parte hartu zuten, eta beste 10ek joaterik ez izatea zuritu zuten.

Xebax Christy (ezkerra) Udalbiltzako kidea izan da, eta baita Eusko monetaren sustatzaileetarikoa ere. Malika Peyraut (eskuina) ekintzailea da, Bizi, Alternatiba eta ANV (Acción no violenta COP21, desobediencia zibila) mugimenduetan. Biak dira Manu Robles-Arangiz Fundazioaren liberatuak eta ALDAko lehendakariak.

J. JAIO

Urriaren 10ean egin zen ALDAren batzar eratzailea. Baionan sorturiko mugimendu sozial horren helburua pertsonen eguneroko ingurunean bizi-baldintzak hobetzea da. Horretarako, gizataldeak antolatzen ditu arazo, bidegabekeria edo behar kolektibo bati aurre egin ahal izateko: alokairua, garraio publikoa, eskolak, administrazioa, banka eta zerbitzuak, hirigintza, ingurumena eta abar. Erakunde horrek ahaldundu egiten ditu pertsonak; eta talde, kolektibo eta bizi-komunitate bateko kide izatearen sentimendua ematen die.

Xebax Christy eta Malika Peyraut aski ezagunak dira gizarte-ekintzaile gisa, biek dute esperientzia eta ibilbide luzea, batak moneta-subiranotasunaren eta finantzen arloan, eta besteak ekologismoan; eta biak aritzen dira lehendakari kide mugimendu berritzaile horretan, Manu Robles Arangiz Fundazioak Ipar Euskal Herrian duen atalaren baitan bost urte luzez hausnartuz eta prestatuz jardun ondoren. "Gure lurraldeko herri-klaseek arazo material eta immaterial ugariak dituzte. Materialak, bizimodu duina ateratzeko

La Asociación ALDA nace en Baiona para organizar a las clases populares de Iparralde en defensa de sus derechos y necesidades fundamentales. El objetivo final es construir un movimiento de masas para desarrollar una comunidad más justa, solidaria y sostenible.

diru-baliabide nahikorik ez dutelako, eskubide sozialak baliatzea gero eta zailagoa delako, eta prekarietatea gailendu delako... Eta arazo ez-materialak, sostengu-sarerik gabe, egoera hori larriagotuz joan delako. Jendea gero eta desozializatuago eta desegituratuago dago, mugimendu eta erakunde tradizional handiak desagertu direlako edo indarra galdu dutelako. Atxikimendurik eza eta deskonexioa gero eta zabalduago daude biztanlerian; eta hori hauteskunderik hauteskunde azalartzen da: abstentzioa goraka doa; eta, aldi berean, eskuin muturraren aldeko botoak

Community organizing es un proceso en el que las personas que viven en proximidad se unen en una organización que actúa en su propio interés compartido. Al mismo tiempo, este proceso desarrolla la confianza y la capacidad de los miembros de la comunidad para organizarse; ganan poder y fuerza.

ugalduz doaz. Gure hausnarketaren muina, beraz, zera da: oinarri sozial hori izan badela, eta gure mugimendu sozialak ez direla iritsi herritar horienganaino”, azaldu dute.

Errealitate hori errotik aldatzea funtsezkoa da gizarte-ekintzaile horientzat. “Jende xehearen beharrei erantzuten ez badiegu, jendetalde horiek guk eraiki nahi dugun gizartearen aurka jarriko dira. Gure proiektura erakarri behar ditugu. Horretarako, haien alde eta haiekin bat eginik jardun behar dugu”. “Zeregin horren lehen abiapuntua haien arazo materialak konpontzea da. Bigarren puntua jende horri komunitate berri bat eskaintzea da, orain sarerik edo sostengurik gabe baitaude. Eta hirugarren puntua da ezin dugula jendearengandik espero guk erakunde berri bat sortu, eta haiek besterik gabe guregana hurbiltzea. Ez dira berez etorriko, elkarrekin sinesten ez dutelako; beraz, haien bila joan behar dugu” adierazi digute.

Lan egiteko beste metodo bat: “Community Organizing”

Iparraldeko gizarte-erakunde tradizional handiek indarra galdu dute, eta batzuetan desagertu ere egin dira. Bilakaera horren ganean hausnarketa egin da ALDAn, eta ondorio bat atera dute: beste modu batera lan egin behar da. Eta gogoeta horren ondorioz mobilizazio- eta antolaketa-metodo bat sortu da indar handiz: *Community organizing* izenekoa. Malikak eta Xebaxek azaldu bezala, “Komunitateen antolamendua prozesu bat da, non elkarren ondoan bizi diren auzokideak bategiten diren erakunde baten inguruan beren interes partekatua alde. Aldi berean, prozesu horretan zehar komunitateko kideek beren burua

antolatzeke duten konfiantza eta gaitasuna garatzen da”. AEBetan sortu zen mobilizazio- eta antolaketa-metodo hori, klase xumeak eta auzoak antolatzeke, eta botere eta indar berri bat emateko egina.

“Community organizing” delakoaren oinarrietako bat atez ate ibiltzea da, jendearekin hitz egiteko, haien arazoak eta kezak ezagutzeko, eta gure proiektura erakartzeko. Beste oinarri bat, haserrea bertikalizatzea da. “Askotan haserrea kidekoekin sortzen da, baina sarritan arazoaren muina nagusiengan datza. Adibidez: komunitate bat haserre dago gazteak arkupeetan biltzen direlako, eta dena zikin uzten dutelako, edo ez dutelako

bertatik pasatzen uzten... Haiekin haserretu beharrean, aztertu behar litzateke ea hori zergatik gertatzen den. Agian arazoaren funtsa zera da: ez dutela beste tokirik biltzeko. Beraz, haserre hori zuzendu behar zen arduradunenganantz, gazteek biltzeko tokirik ez izatearen errudunenganantz; eta bestalde behar diren aldaketak dagokionari eskatu behar zaizkio”.

Aurrekariak

Komunitatea sortzeko metodo berri horren hirugarren oinarri nagusia esamoldeak dira. Hiztegi tekniko eta militantea baztertu eta hizkuntza erraz batez mintzatu behar da. “Kaleko hizkeraz hitz egin behar dugu, edonork ulertzeko moduan. Trantsizio ekologikoa aipatuz gero, adibidez, baliteke askorentzat ezezaguna izatea terminoa. Modu simple eta didaktikoan azaldu behar dira gauzak” hala diote ALDAko kideek.

Bestalde, badago zer ikasi antzeko mugimenduetatik: *Bonnets Rouges* (Txapel Gorriak), *Alliance Citoyenne* (Herritarren Aliantza) eta *Gilets Jaunes* (Txaleko Horiak).

Hegoaldeko ikuspegitik ALDAren tankerako mugimendu sozial bat benetako iraultza bat izan daitekeela ematen du; baina Estatu frantsesean horrelako saiakerak ez dira berriak, sona handiko aurrekariak daude kaleko mugida edo gizarte zibila antolatzeke.

2013ko urrian, *Bonnets Rouges* (Txapel Gorriak) mugimendua sortu zen Britainian. Mobilizazio erraldoia izan zen enpleguaren alde, eta Frantziako Gobernuak ezarri nahi zuen ekotasa baten aurka. Mugimendu horrek gobernuaren ezegonkortzea lortu zuen; eta Lehen Ministroak, bi hilabete baino gutxiagoan, amore eman eta erreforma fiskal garrantzitsu batekin batera “Britainiarentzako etorkizuneko itun” bat iragarri zuen. Mugimendu horrek batzorde kolektibo eta tokiko batzorde gisa jarraitzen du.

ALDA, UNA NECESIDAD

■ Organización de defensa de los derechos de las clases populares de Iparralde.

■ Principios ideológicos: justicia social y transición ecológica, con un planteamiento abertzale y con perspectiva de transformación social.

■ Proyecto independiente políticamente y autofinanciado.

■ A medio plazo, ALDA va a ofrecer a sus socios/as servicios jurídicos y ayuda concreta para defender sus derechos.

Malikaren eta Xebaxen iritzi aurrekari aipagarria da hori, "justizia sozialeko eta trantsizio ekologikoko gure proiektuarekin zerikusi handiak dituelako".

ALDAko militanteek Grenobleko Herritarren Aliantzako kideengandik ere ikasteko aukera izan dute; izan ere, han *community organizing* arrakastaz praktikatu dute. Haiengandik prestakuntza teorikoa eta praktikoa jaso dute, eta mugimendu berri bat sortzeko beharraz han konbentzitu dira. "Grenobler egindako bisitaren ondorioetako bat da erronka handia izan delako, eta beharrezkoa izan delako erakunde berri bat sortzea, klase popularrak antolatzeko, haien eskubideen babesaren inguruan. Jakinda, noski, epe luzerako lana izan delako, eta emaitzak ere epe luzerakoak izan direla".

Lehen faseko txaleko horien mugimenduak, 2018ko abenduan, ALDAren lantaldearen hausnarketa berresteko ere balio izan zuen. "Haiekin hitz eginez, lehen aldiz mobilizatzen zen jendea topatu genuen. Eta zerbaiten parte sentitzea gustatzen zitzaizela, eta kolektibo bateko kide izateak ahalduago sentiarazten ziela adierazi ziguten".

Gero eta garbiago ikusten zen ALDAren beharra.

Ekin lanari

ALDAren lehen ekintza zehatza abian da. Mugimendu sozial horretako militanteak iritzi-inkesta zabal bat egiten ari dira Baionako 16 auzotan, "Eta aldatuko balitz?" izenaren pean. Inkesta horren bidez, auzo horietako herritarren iritziak, kezak eta proposamenak bildu nahi dituzte.

ALDAren ibilbidearen abiapuntua jendea entzutea eta jende horren errealitate zehatza bertatik bertara ezagutzea da. Eta Xebaxek eta Malikak azpimarratu duten bezala, erantzuna ezin da hobe izan. "Jendeak bere kezak entzunarazi nahi ditu".

ALDAk, jendarte eta auzo popularren familia eta pertsonak paraitzen dituzten injustiziei aurre egiten die, eta beren bozaren entzunaraztea ahalbidetzen die. Injustizia horien, eta, gure eguneroko bizia mintzen duten arazoaren aitzinean, ez gira ahalgabe: elkarrekin, gauzak aldatzen ahal ditugu!

INKESTA

Hainbat hilabetez, elkarte laguntzaileak biztanleen gana joan dira, haien entzuteko eta haien arazo eta galdeen ezagutzeko.

EKINTZA ZEHATZAK

Hainbat pertsona ber injustiziaz hunkituak direlarik, kolektiboki antolatzen gira, egoera alda dadin.

ANTOLATZAILEAK

Laguntzen gaituzte antolatzen, borrokak eramaiten eta irabazten, gure galdeen ezagutarazteko komunikatzen, bilkura eraginkorren animatzen.

ABOKATUAK

Injustizia pairatzen duten biztanle kolektiboek, arlo juridikoan, beren burua defendatzeko edo atakatzeko posibilitatea emaitako.

ALDIZKARIA

Auzoetan urrik zabaldua, gure eguneroko arazoetaz eta haien aterabideak atxemaiteko moldeetaz ari da.

FORMAKUNTZAK

Jakintza ukaitea, ahala ukaitea da! Formakuntza saioak antolatzen ditugu gure eskubideen bai eta haien defendatzeko beharrezkoak diren tresna guzien ezagutzeko.

GUNE BAT

Elkarretartzeko, informatzeko, trukatzeko: Cordeliers karrika 20, 64100 Baiona.

**ZU ERE,
ETOR
GUREKIN:
WWW.ALDA.EUS
0778996284**

Inkesta horrez baliatuko dira, halaber, Baionako azterketa sozioekonomikoa egiteko, eta baita bi auzo eta erabiltzaile-talde bat aukeratzeko ere; halatan non, 2021eko urtarrilerako, *community organizing* lan bati ekin ahal izateko. "Jendea ez da arrazoi geografikoengatik bakarrik biltzen, baita bidegabekeria komunengatik ere. CAFen –familientzako gizarte-laguntzak ematen dituen Estatuko erakunde– eraginpeko kolektiboarekin lan bat egitea da gure plana" aurreratu dute.

Era berean, beste tresna batzuk jarriko dituzte martxan epe laburrean ikusgarritasuna eta legitimitatea lortzeko, eta inguruko esparrua ezagutzeko. Tresna horietako bat doako egunkari elebiduna (euskara-frantsesa) argitaratzea da, zabalkunde handikoa, jendearena eta

jendearentzat, pertsonen eta haien eguneroko arazoei buruz hitz egingo duena.

Badago alternatiba

ALDAren Batzar Eratzailean 50 pertsona inguruk parte hartu zuten, eta beste 10ek joaterik ez izatea zuri zuten. Hau da, mugimendu sozial hori 60 bat militantekin hasi da, eta kopuru hori ez da nolana hokoa; are gutxiago mugimendu horren xedeetako bat lehendik abian diren beste erakunde batzuekin elkarlanean aritzea izanik. "ALDAk zubi-lana egin nahi du gure gogoko lurralde horren alde aritzen diren alternatiben eta erakundeen artean", ziurtatu dute Xebaxek eta Malikak. **A**

Ikusi, irakurri, entzun!

GABRIEL ZEBERIO

PELÍCULA DOCUMENTAL

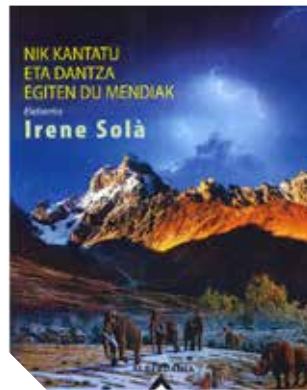

El Drogas

Director: Natxo Leuza, 2020

El Drogas, de nombre civil Enrique Villarreal, nació en el barrio de la Txantrea de Iruña (el “Barrio conflictivo” que cantaba) a finales de los años 50. A principios de los años 80 creó el grupo Barricada, con el que tuvo un enorme éxito, no solo en los escenarios vascos sino en todo el Estado. Su rock directo llegó a miles y miles de jóvenes, y varias de sus canciones se convirtieron en himnos para una generación. En este documental dirigido por Natxo Leuza repasa, alternando historia y actualidad, en su voz y la de otras personas (su compañera, sus hijos, Gorka Urbizu, Fito Cabrales...), su trayectoria vital. Junto con el relato de su ascenso a lo más alto de la escena musical aborda el lado oscuro del éxito, como el problema que tuvo con la droga o la forma en que fue expulsado del grupo, y momentos de intimidación (con sus hijos y nietos, con su madre, aquejada de alzheimer...), que nos dejan entrever la humanidad que hay detrás del personaje público, de la imagen de rockero duro con pañuelo pirata.

LIBURUA

Nik kantatu eta dantza egiten du mendiak

Irene Solà. Alberdania, 2020

Katalanez Canto jo i la muntanya balla izenburua duen eleberri honek Europar Batasuneko Literatur Saria jaso du. Bertan Kataluniako Pirinioko herri batean bizi diren pertsonen berri ematen digu Irene Solà (Malla, 1990). Idazle gazteak haien bizipenak, haurtzaroko oroitzapenak, drama eta tragediak (tximistak hiltzen duen Domènecena, ehizera joanda lagunak istripuz hiltzen duen Hilarirena, Gerra Zibileko iheslariena...) kontatzen dizkigu, tarteka antzinako istorioak iduri arren Facebook eta autoen presentziak gaurko kontua direla adierazten dutenak. Kapitulu bakoitza ikuspuntu batetik kontatzen zaigu: Protagonista diren pertsonen hartzen dute hitza, batik bat emakumeek, baina baita piztia eta elementuek ere (hodei edo ekaitzak, hartzak, mendiek beraiek, eta errealtate magiko batean hilak eta biziak, intxisuak eta lamiak, sorginak...). Era guztietako izakiak agertzen zaizkigu, Joxan Elosegiren itzulpenari esker hizkuntza bizi eta aberatsean eman zaigun lan honetan.

DISKA

Zaborreko munstroa

Zaldibarko zabor azpian oraindik gorpu bat datza. Amesgaiztoa ez da bukatu. Ohiko diskoen ordeztapirilean argitaratutako kanta bat dakarkigu oraingoan: lan kolektibo honetarako musika Miren Narbaizak eta Kokeinek egin dute, eta hitzak Txakur Gorriak taldeak; ahotsa jarri dute Zaloak (Kokein), Malen Amenabarrek (Txakur Gorria), Miren Narbaizak (Mice), Aitor Gorosabelek (Su Ta Gar) eta Maite Arroitauregik (Mursego). Koroak: David Karba eta Jokin Bergara. Iruzkinen ordeztapirilean hitzak hona ekartzea: “Zaborreko munstroak/ oka egin digu./ gauak dira suzkoak/ gezurra ari du./ Nondin dator usaina?/ Zenbat hitz karratu.../ Ez da arriskurik baina./ leihoak zarratu./ Herriak erantzunak./ erantzukizunak/ behar ditu/ Zaldibar argitu!/ Gorbata mugimendu/ aberats poseak./ miseria sortzen du/ botere goseak./ Sortu dugun pozoia/ datorkigu bueltan./ ez da kabitzen lohia/ alfonbra azpian./ Herriak Joaquin, Alberto/ gertuko, etxeko/ behar ditu/ Zaldibar argitu!/ Bizitza omen zen handiena/ baina agian ez guztiena./ Herriak erantzunak./ erantzukizunak./ Joaquin, Alberto/ gertuko, etxeko/ behar ditu/ Zaldibar argitu!”. **A**

Aukeren berdintasuna? Noski ezetz!

IVÁN GIMÉNEZ

Zoritxarrez, desberdintasuna hor dago, jaiotzeko unetik aurrera (eta aurretik, ziurrenik). Desberdintasuna injustua da, bidegabekeri bat, batzuk munduaren arau natural bezala aurkezten badute ere. Abiapuntu ezberdin horretatik, lan eta bizi baldintzak berdintzeko bidea egin behar da, eskura dauden tresnekin. Honaino, edonor ados egon daiteke, orokorkeriatan murgilduta eta 'mundu guztia ona dela' diskurtsoari eusten. Aukeren berdintasunaren diskurtsoak ez dauka areriorik; gero, "norberaren gaitasunek" ibilbide pertsonalak markatu eta "sahiestezinak diren ezberdintasunak" sortuko dituzte. Baina benetan saihestezinak dira edo zerbait egin behar da ezberdintasun horiek zuzentzeko?

"Langileen eta alargunen seme-alabak unibertsitatera joaten hasi ginenetik, aberatsek master garestiak asmatu zituzten euren seme-alabak bereizteko". Esaldi honek (Patxi Irurzunen azken liburutik ateratakoa da) oso ongi laburbitzen du "norberaren gaitasunen" gezurra. Mundu errealean aukeren berdintasunik ez dagoenez, benetan lortzeko borroka ezin da eten. Hala ere, nahikoa da?

Ez. Berdintasunak ez du bakarrik abiapuntua izan behar, baizik eta emaitza bat, gizartearen erroten adar guztietara iritsi behar den zerbait. Bizitzaren hasierako desberdintasuna handitzen doa urteen poderioz. Irurzunen liburuak (*Tratado de Hortografía*) oso ongi azaltzen duen bezala. Beraz, nola zuzendu desbideratzen doazen bideak?

Ez dago ezer berririk asmatu behar, betidanik dauzkagun bi tresnak erabili baizik: fiskalitatea eta negoziazio kolektiboa.

1- Fiskalitatea izan beharko luke gaur egungo Robin Hood-a: aberatsei kendu eta pobreei eman. Azken finean, ondasuna banatzeko ezinbestekoa da batzuei kentzea, eta alde deseroso hau ez da askotan entzuten. Lortutako diruarekin zer egin txanpon bereko beste alde da: denontzako zerbitzuak garatzea.

2- Negoziazio kolektiboa: gizarte batek sortzen duen ondasuna hasieratik bertatik nola banatu negoziatu behar da. Eta badakigu zer den negoziazio bat: zerbait ematen dut, gaitz handiago bat ekiditzeko. Beste modu batez esanda: zerbait emango digute baldin eta euren burua behartuta ikusten badute. Ordurarte, ezer ez.

Bistan denez, benetako berdintasuna ez da asmo onekin lortzen den zerbait... Aukeren berdintasuna? Horrekin bakarrik... ez dugu nahikorik. **A**

iiPor un sistema público de cuidados para todas!!

etxez-etxeko laguntza, centros de día, erresidentziak, pisos tutelados, aterpetxeak, otros recursos de intervención social...

Zaintza publikoa bizitzarako!

Azaroak 17 de noviembre

GREBA!

#ZaintzaBorrokan

Aldizkari hau papera eta prozedura jasangarriekin egin da / Esta revista se elabora con papel y procedimientos sostenibles

Franqueo itundua / Franqueo concertado
n° 08/129 Zk